

UNGE DER BEGÅR SEKSUELLE OVERGREB

LITTERATURGENNEMGANG OG DISKUSSION

Annalise Kongstad
Forskningsafdeling III
Det Juridiske Fakultet
Københavns Universitet
Oktober 2007

Det projekt, der beskrives i denne rapport, er støttet økonomisk af Justitsministeriets Forskningspulje. Projektets gennemførelse og resultater er alene forfatterens ansvar. De vurderinger og synspunkter, der fremsættes i rapporten, er forfatterens egne og deles ikke nødvendigvis af Justitsministeriet.

Resumé

Der er foretaget en opsamling og diskussion af nyere international litteratur vedrørende børn og unge, der begår seksuelle overgreb. I årene omkring 2000-2001 kom der flere opsamlinger af den eksisterende viden på området; der er taget udgangspunkt heri samt i efterfølgende forskning. Hovedvægten er lagt på en beskrivelse af omfanget af fænomenet, de unges recidiv og effekten af behandling.

Historisk set er opmærksomheden omkring børn og unges seksuelle krænkelse af andre forholdsvis ny. Forskningsmæssigt er området derfor også stadig nyt, hvilket betyder, at forskningen er begrænset, og at der stadig er mange uafklarede spørgsmål. Det drejer sig således om en nærmere afklaring af selve fænomenet, hvad der karakteriserer de børn og unge, der begår overgrebene, hvorvidt disse børn og unge må betragtes som de kommende voksne seksualkriminelle, og hvordan behandlingstilgangen for unge skal være. Langt den meste forskning på området er foretaget i USA, hvor en række forhold vedrørende børn og unge, der begår handlinger, der i USA betegnes som kriminelle, er anderledes end i Danmark. Dette gør det problematisk umiddelbart at overføre resultater herfra til danske forhold.

Resultaterne fra denne litteraturstudie er sammenholdt med resultaterne fra en tilsvarende om voksne, der begår seksuelle overgreb, jf. rapporten "Effekten af behandling af seksualkriminelle – et litteraturstudie" på Justitsministeriets hjemmeside. De unge er i lighed med de voksne, der begår seksuelle overgreb, en heterogen gruppe. Endvidere drejer det sig i begge tilfælde om små grupper og om, at deres recidiv til nye seksuelle overgreb er lavt. I modsætning til voksne seksualkriminelle begår de unge dog overvejende seksuelle krænkelse mod søskende eller andre personer i deres nærmeste omgivelser.

Indholdsfortegnelse

1. Indledning.....	1
2. Et historisk tilbageblik.....	2
3. Definitioner.....	3
4. Hvor stort er omfanget	5
4.1 Mørketal.....	8
5. Recidiv.....	8
5.1 Opsamling af recidiv.....	12
6. Behandlingseffekt.....	13
6.1 Opsamling af behandlingseffekt.....	18
7. Prædiktorer – risikofaktorer	20
8. En heterogen gruppe.....	22
9. Særlige karakteristika	23
10. Hvad skal behandlingen indeholde	28
11. Opsamling og konklusion.....	32
Litteratur	35

1. Indledning

I 2006 blev der foretaget en opsamling af viden om seksualkriminelle i rapporten ”Effekten af behandling for seksualkriminelle – et litteraturstudie”. Der var imidlertid en række specifikke forhold, der ikke blev uddybende belyst i opsamlingen. Det gjorde sig f.eks. gældende for området børn og unge, der har begået seksuelle overgreb, som kun i begrænset omfang blev omtalt.

I Danmark er der en lang tradition for behandling af sædelighedskriminelle, og inden for de senere år er der blevet iværksat behandlingsmuligheder for sædelighedskriminelle i et betydelig større omfang end tidligere. Mulighederne for behandling for denne gruppe er ikke bare blevet betydeligt øget, også mulighederne for forskellige behandlingsformer og tilpasning af behandling i forhold til de enkelte personer er blevet udbygget betragteligt. På trods af en mangeårig behandlingstradition på området er der fortsat forholdsvis lidt fokus på børn og unge, der begår seksuelle overgreb. Der er dog i 2003 oprettet et center – Projekt JANUS – der skal forestå bl.a. behandling, metodeudvikling og vidensindsamling på området.

Det er fra flere sider blevet fremført, at en stor del af de kendte seksuelle overgreb begås af unge mennesker. Endvidere er det blevet fremført, at voksne dømt for seksuelle overgreb har begået deres første seksuelle overgreb som unge. Det har ført til, at der er blevet peget på vigtigheden af at sætte fokus på unges seksuelle overgreb, således at der kan gribes ind på et tidligt tidspunkt med behandling.

I tiden omkring 2000-2001 kommer der flere værker, som samler op på den viden, der på det tidspunkt foreligger om børn og unge, der begår seksuelle overgreb. Jeg vil derfor overvejende her beskæftige mig med denne litteratur, samt litteratur som ligger senere, og på grundlag heraf foretage en opsamling med udgangspunkt i den eksisterende viden. Jeg vil endvidere kæde oplysninger vedrørende børn og unge, der begår seksuelle overgreb sammen med de resultater om voksne seksualkriminelle, som er fremkommet i min rapport ”Effekten af behandling for seksualkriminelle – et litteraturstudie” fra 2006.

I en artikel fra 2000 gør Cecilia Kjellgren opmærksom på, at det er vigtigt at skelne mellem børn og unge. Børn bør ikke betragtes og betegnes som personer, der begår overfald, og hun siger, at det er vigtigt ikke at stigmatisere dem, og at det er vigtigt at markere, at behandlingsbehov og pædagogiske metoder ikke er de samme for børn og for unge (2000, s. 183). I en stor del af de undersøgelser, der indgår i denne gennemgang præciseres det hvilken aldersgruppe, der er omfattet af undersøgelsen. ”Ung” er dog i sammenhængen ikke en klart afgrænset gruppe. Som den svenske psykiater Niklas Långström siger, varierer alderen for forskellige undersøgelser (2001, s. 7). Den danske psykolog Anne Kapland udtaler, at ”ung” almindeligvis defineres som aldersgruppen 13 år til 17 år (2005, s. 16). Der er flere forhold, der spiller ind på det aldersspekter, der indgår i forskellige undersøgelser. Det kan f.eks. være kriminel lavalder, det kan være aldersspredningen på en behandlings-

institution eller til tider hensigtsmæssighed. Af den gennemgåede litteratur fremgår det, at aldersspredningen går fra ca. 6 år til 20 år. Jeg har derfor valgt ofte at omtale de ”unge” som børn og unge.

2. Et historisk tilbageblik

I den vestlige verden ser den nyere historien om fænomenet børn og unge mennesker som sædelighedskriminelle ud til for alvor at starte for ca. 25-30 år siden. Det er omkring det tidspunkt, der sker en udvikling i retning af at en holdning, der beskrives som ”dreng er dreng” eller som ”normal eksperimenteren og nysgerrighed”, afløses af en holdning, hvor børnenes og de unges adfærd betragtes, som kriminelle og sygelige handlinger, der skal reageres på (f.eks. Letourneau & Miner, 2005, s. 294 og Veneziano & Veneziano, 2002, s. 247).

I USA oprettes det første specifikke behandlingsprogram for unge seksuelle krænkeres i 1975. I 1992 foretages der en opgørelse over antallet af behandlingsprogrammer, og der bliver identificeret 750 af slagsen. I 2000 er antallet faldet til 291 (Reitzel & Carbonell, 2006, s. 403). Det vides ikke hvorfor, der er sket dette store fald, men Reitzel & Carbonell gør sig overvejelser om, at det dels kan skyldes manglende politisk tiltro til, at det nytter at behandle seksualkriminelle, og dels at der er sket et fald i anholdelser (ibid.). I en opgørelse for 2002 er antallet af institutioner dog steget lidt igen. En del af stigningen skyldes, at der er kommet flere behandlingssteder for piger. I begge optællinger udgør den ambulante behandling den største andel (Burton et al., 2006, s. 294-295).

I en hel del af den seneste amerikanske litteratur beskæftiger forfatterne sig med, hvad de mener, det ovennævnte holdningsskifte er kommet til at betyde. Righthand & Welch siger således, at efterhånden som samfundet er blevet mere opmærksom på unges seksuelle overgreb, har det reageret med lovgivning om strengere straffe og endvidere indførelse af forskellige foranstaltninger, som ellers kun bruges over for voksne seksualkriminelle. Det er f.eks. livslang registrering som sædelighedsforbryder og underretning til nærmiljøet om, at personen bor og går i skole i området (2004, s. 16). Også Reitzel & Carbonell, taler om, at der er sket en straffeorienteret opstramning på området, som står i modsætning til ungdomsdomstolens oprindelige intentioner om rehabilitering frem for straf, baseret på en antagelse om, at unge kan forbedre sig gennem behandling (2006, s. 402). Becker & Hicks, der ligeledes taler om opstramningerne, nævner, at unge i højere grad dømmes som voksne og sendes i tvungen behandling. De siger at det ser ud til, at opstramningerne har til formål at ændre balancen i retning af at beskytte offentligheden og styrke individuel ansvarlighed hos de unge (2003, s. 405). Steen hævder, at seksualforbrydelse betragtes som en alvorlig sygdom/afvigelse, og unges seksuelle overgreb ses som et tidligt symptom herpå. Hun siger, at det antages, at 1) hvis de unge ikke stoppes bliver deres overgreb mere alvorlige, 2) hvis de ikke stoppes med behandling fortsætter de ind i voksenalderen og 3) de unge forstår ikke, hvad de har gjort, og de fortsætter derfor til de indrømmer. Disse antagelser bygger på undersøgelser af voksne sek-

sualkriminelle, som viser, at mange af dem begyndte som unge (2001, s. 335). Den skade, som farlige voksne sædelighedsforbrydere forvolder sammenholdt med antagelsen om, at det er svært at ændre deres adfærd, kommer til at definere de beslutninger, der træffes vedrørende børn og unge, der begår seksuelle overgreb. Bekymringer om deres fremtidige adfærd bruges til at retfærdiggøre, at unges krænkende adfærd betragtes som symptomer på noget meget værre (2001, s. 339). Steen mener, at den udvikling, der er sket, skyldes en sygeliggørelse af unge, der begår seksuelle overgreb, og at det har resulteret i en behandling, som er altomfattende. Letourneau & Miner er enige heri, når de peger på, at udviklingen ikke bare har resulteret i strengere straffe, men også i at behandlingen gøres længere, mere intens og mere indgribende. De henviser til Zimring, som i en bog fra 2004 udtaler, at de amerikanske (ungdoms)domstoles behandling af unge, der begår seksuelle overgreb har udviklet sig til en tragedie (2005, s. 295). Der lyder dog også lidt mere optimistiske toner, når Letourneau & Miner udtaler, at bekymring for, at de hårde sanktioner over for unge, der begår seksuelle overgreb, kan have en indbygget negativ effekt samtidig med den manglende sandsynlighed for større samfundsmæssig tryghed, er udtalt blandt flere faggrupper, og at det kan tages som udtryk for, at der er et paradigmeskift på vej (2005, s. 305).

Becker & Hicks fremhæver, at indsatsen, i de ca. 30-40 år man har beskæftiget sig med seksuelle overgreb begået af børn og unge, overvejende har været rettet mod tertiær forebyggelse. I 1995 bliver vold imidlertid erklæret for et sundhedsproblem i USA (af Center for Disease Control and Prevention). Becker & Hicks siger, at siden da er der kommet en større prioritering af primær forebyggelse af seksuel vold. En af begrundelserne herfor er, at ofre kan få alvorlige helbredsmæssige problemer, især psykiske problemer (2003, s. 397-398).

I Danmark starter den nyere historie om disse børn og unge betydelig senere end i USA. Frem til 2003, hvor Socialministeriet opretter behandlingsstedet Projekt JANUS, er opmærksomheden på og interessen for børn og unge, der begår seksuelle krænkelser meget begrænset og overvejende akademisk.

Det ser ud til, at udviklingen på dette område i England ligger et sted mellem den danske og den amerikanske. Sarah Brown sammenfatter i 2004 forholdene i England ved at sige, at der nok er udviklet behandling for unge seksualkriminelle, men at brugen heraf er mere sporadisk og mindre velintegreret i såvel det juridiske system som det psykiatriske system end behandling for voksne sædelighedskriminelle (2004, s. 37).

3. Definitioner

De fleste af de undersøgelser, der indgår i denne opsamling, definerer ikke, hvad de mener med børn og unges seksuelle overgreb. I de fleste tilfælde arbejder undersøgelserne med grupper, som allerede er f.eks. anklagede, dømt eller i behandling. De unge har som oftest overtrådt lovgivningen,

og andre har allerede taget stilling til, at de har udvist en ulovlig eller problematisk adfærd. Definitionen er derfor mere eller mindre underforstået.

Mimi Strange er en af dem, der beskæftiger sig med definition af området, og hun siger, at en ung krænker ifølge den amerikanske National Task Force on Juvenile Sexual Offending fra 1993 defineres således: "En ung krænker defineres som et ungt menneske fra pubertet til myndighedsalder, som udfører en seksuel handling mod en person, uanset dennes alder, mod dennes vilje, uden samtykke eller på en aggressiv eller truende måde" (2002, s. 25). Samme sted defineres en seksuel krænkelse således: "En seksuel krænkelse defineres som seksuel adfærd, som er udnyttende, krænkende eller grænseoverskridende, og som bryder sociale normer og moralkoder og resulterer i fysisk og psykisk skade, mens en seksuel grænseoverskridelse defineres som uvedkommende seksuel opmærksomhed, der kan bestå af seksuelle tilnærmelser, forslag m.v. og verbal og fysisk adfærd af seksuel art" (Strange, 2002, s. 26).

Definitionerne udmærker sig ved at kunne anvendes bredt, fordi de kan tage højde for nationale forskelle. Det bliver imidlertid også svagheden, når undersøgelser fra forskellige lande sammenholdes eller bruges til at underbygge egne resultater. Hvis der for eksempel er forskel på, hvad der indrages som problematiske handlinger, handlinger, der bryder sociale normer eller eventuelt er ulovlige handlinger i forskellige undersøgelser, kan det være vanskeligt at sammenholde og overføre resultater undersøgelserne imellem, uanset, at de overordnede definitioner af unge krænker og de seksuelle overgreb er enslydende. For selvom der sættes en grænse mellem seksuelle krænkelse og seksuelle grænseoverskridelser, præciserer ingen af disse definitioner nærmere, hvad selve adfærd eller de seksuelle handlinger går ud på ved seksuelle krænkelse.

Righthand & Welch, konkluderer, at der er store variationer i de seksuelle overgreb som *gruppen* af unge begår. Over halvdelen af overgrebene ser ud til at indebære oral-genital kontakt eller forsøg herpå eller vaginal eller anal penetration. (2004, s. 18). Becker & Hicks omtaler en undersøgelse af Fehrenbach, Smith, Monastersky & Deisher fra 1986 som viser, at unges seksuelle overgreb overvejende består i berøring (fondling) (59 %), voldtægt (23 %), exhibitionisme (11 %) og handlinger uden berøring (7 %). Miranda & Corcoran (2000) finder ved at sammenligne unge og voksne krænker, at de unge oftere end de voksne begår overgrebene inden for familien – 67 % i forhold til 21 %, (de unge er mere voldelige i denne sammenhæng end de voksne), og at de unge sjældnere penetrerede deres ofre end voksne – 13 % af de unge i forhold til 41 % af de voksne (her refereret fra Becker & Hicks 2003, s. 399). Zolondek, Abel, Northey & Jordan foretager en selvrapporteringsundersøgelse, hvor 485 drenge mellem 11 og 17 år udfylder et spørgeskema. Disse drenge søger udredning eller behandling for mulig seksuel afvigende adfærd eller interesse (2001, s. 76). Af de 292 drenge, der siger, at de har forgrebet sig seksuelt på et barn, der er mindst fem år yngre, oplyser ca. 20 % af dem, at de har brugt trusler eller vold, mens ca. 54 % oplyser, at de har anvendt bestikkelse eller narret sig til den seksuelle krænkelse. Atter andre drenge siger, at der er tale om gensidighed, eller at barnet tog initiativet. Kun 8,2 % af drengene angiver, at det barn, de forgriber sig på, er en

helt ukendt. De øvrige børn er nogle, de kender godt f.eks. søskende, familiemedlemmer eller venner og bekendte (2001, s. 80). Zolondek et al. konkluderer, at disse drenges seksuelle overgreb tenderer at involvere yngre søskende og andre de kender godt, samt at de snarere overtaler og narrer end truer og bruger vold (2001, s. 83). Med udgangspunkt i disse undersøgelser ser det ud til, at en hel del af de overgreb, unge begår, ligger i den mildere ende, og at mange af overgrebene finder sted inden for familien, men at der kan ske såvel alvorlige overgreb som overgreb mod ukendte personer.

Moore, Franey & Geffner beskæftiger sig med de forskellige termer, der bruges om denne gruppe unge mennesker. De taler om fire forskellige termer:

- a) unge seksualforbrydere – hvor de unge betegnes efter deres forbrydelse, hvilket indebærer mange forhold i dagens samfund. Moore, Franey & Geffner nævner bl.a. registrering som seksualforbryder. Det er oplagt, at det betyder mere i USA og nogle andre lande end i Danmark. Endvidere kan de unge være betydelig yngre i disse lande.
- b) unge med en seksuel misbrugende adfærd – en term som fokuserer mere på adfærden og som implicit indeholder muligheden for rehabilitering.
- c) seksuelt reaktive unge – en term der bruges for de unge, som også selv har været udsat for seksuelle overgreb, og hvor deres overgreb ses som en reaktion på eller følge af, at de selv har været udsat for misbrug.
- d) Unge, som begår seksuelle overgreb – dette betegnes som den nyeste term. Termen har, efter forfatterens opfattelse, færre negative konnotationer men klargør, hvad der tales om (2004, s. 2-3).

I en behandlingssammenhæng er det for så vidt underordnet, om handlingerne er mere eller mindre uacceptable eller eventuelt ulovlige, hvis de vurderes at være problematiske for individet selv og/eller for omgivelserne. Ses der imidlertid på omfang eller tilbagefald til nye overgreb har det en helt anden betydning, når resultaterne af undersøgelser fra forskellige lande sammenholdes. Det bliver problematisk ukritisk at overføre resultater fra et land til et andet, hvis der er væsentlige forskelle landene imellem.

4. Hvor stort er omfanget

Kendskabet til omfanget af unge, der begår seksuelle overgreb, er begrænset, men der er nogle tal, der optræder i en hel del af litteraturen, af nyere eksempler kan nævnes Barbaree & Marshall, 2006; Hagan, Gust-Brey, Cho & Dow (2001), Walker et al. (2004), Veneziano & Veneziano (2002). Tallene stammer tilbage fra 1980'erne, og disse tal lyder på, at det estimeres, at unge begår 20 % af voldtægter og mellem 30 % og 50 % af seksuelle overgreb mod børn. Også i Skandinavien refereres disse tal for børn og unges andel af seksuelle krænkelse, bl.a. af den danske psykolog Anne Kaplan (2005, s. 27) og den svenske psykiater Niklas Långström (Långström, 2001, s. 8).

I slutningen af 1990'erne ser det ud til, at det estimerede antal er faldet lidt, idet Caldwell (2002) omtaler et amerikansk estimat, der lyder på, at ca. 20 % af seksuelle overgreb og en tredjedel af seksuelle overgreb mod børn under 12 år begås af unge under 18 år (s. 291). Endvidere henviser Caldwell til undersøgelser, som viser, at andelen af drenge inden for en jurisdiktion, der sigtes for et seksuelt overgreb, ligger mellem 1,6 og 3,5 % årligt (s. 292).

En måde at forsøge at få et overblik kan være at se på officielle statistikker. Miner finder, at mindst 15 % af den anmeldte sædelighedskriminalitet i USA er begået af unge (2002, s. 421). Worling & Curwen finder på grundlag af officielle tal, at unges andel af tiltalte for seksualkriminalitet ligger på omkring 20 % i Canada og USA (2000, s. 965).

I 2006 offentliggør Barbaree & Marshall tal baseret på kriminalstatistik for 2002 (Federal Bureau of Investigation), som viser, at personer under 18 år udgør 16,7 % af anholdelser for voldtægt og 20,6 % af anholdelser for anden seksualkriminalitet. De siger videre, at de unges andel er i overensstemmelse med deres andel 10 år tidligere. Dette passer godt sammen med, at henholdsvis Righthand & Welch (2004) og Reitzel & Carbonell (2006) oplyser, at de tilsvarende tal i 2000 er 16 % og 19 %. I 2001 ligger tallene på 16,4 % og 19,7 % (Burton & Meezan, 2004).

Moore, Franey & Geffner angiver de unges andel af seksuelle overgreb i absolute tal og oplyser, at i 2001 bliver mere end 15.500 unge tiltalt for et eller flere seksuelle overgreb. Heraf er ca. 7.600 mellem 15 og 18 år, mens ca. 7.300 er mellem 10 og 14 år. Hertil kommer 462, som er under 10 år. (2004, s. 3).

Kjellgren et al. oplyser, at ifølge det engelske indenrigsministerium (Home Office, 1998) er 23 % af alle, der er anmeldt, har fået en advarsel eller er fundet skyldige i seksuelle overgreb i England mellem 10 og 21 år. De samme forfattere beskriver, at der i England er blevet indsamlet oplysninger fra en lang række kilder, f.eks. politi, børnepsykiatri, socialvæsenet og sundhedsvæsenet i området Oxfordshire for perioden 1992-1993. Her blev der fundet i alt 31 drenge og 3 piger i alderen 12-17 år, som havde begået seksuelle overgreb. Forfatterne oplyser, at prævalensen for drenge i aldersgruppen er 0,15 % (2006, s. 538).

I Sverige blev 105 unge mellem 15 og 17 år i 2000 anmeldt til politiet mistænkt for seksuelle overgreb, hvilket svarer til 10 % af alle mistænkte (Kjellgren et al. 2006, s. 538). Af de knapt 600 personer, der dømtes for seksualkriminalitet i Sverige i 1996, er 11 % mellem 15 og 20 år på det tidspunkt, hvor de begår overgrebet (Långström, 2001, s. 8). For sammenligningens skyld oplyser Långström, at unge i den tilsvarende aldersgruppe det samme år udgør 23 % af samtlige dømte. Unge, der begår seksuelle overgreb, udgør altså en forholdsvis mindre andel af alle sædelighedsdømte end af alle, der dømmes for kriminalitet.

Sverige er det eneste land, hvor der er foretaget en landsdækkende kortlægning af 12-17-årige børn og unge mistænkt for at have begået seksuelle krænkelser inden for et år. Kortlægningen er udført af Kjellgren & Wassberg og er foretaget ved at udsende et spørgeskema til alle kommunale socialtjenester i Sverige. Forvaltningerne spørges, om de har været i kontakt med sager af denne art i 2000. I spørgeskemaet defineres seksuelle overgreb, således: At en person udsættes for en seksuel handling mod sin vilje. Det præciseres, at der kan være tale om fysisk kontakt (hands-on f.eks. samleje eller forsøg herpå eller berøring) eller seksuel chikane uden fysisk kontakt (hands-off f.eks. ekshibitionisme, voyeurisme) (Kjellgren et al., 2006, s. 360-361).

Ud af de i alt 289 kommuner, er der 148 kommuner, som oplyser, at de har behandlet en sag af denne art i 2000. Det lykkes at indhente uddybende oplysninger om disse sager fra 125 af de i alt 289 kommuner. Det drejer sig om i alt 199 børn og unge, hvoraf de 2 er piger og de 197 drenge (Kjellgren & Wassberg, 2002, s. 14). Forfatterne foretager en korrektion for bortfaldet og når frem til at anslå et antal på 235 børn og unge i den angivne aldersgruppe, som de kommunale socialtjenester har kontakt til i 2000 (s. 15). En incidensberegning viser, at med hensyn til drengene er der tale om seks pr. 10.000 drenge i den pågældende alder (Kjellgren et al., s. 366).

Det fremgår, at 43 % af børnene og de unge er kendte af de sociale myndigheder i forvejen, f.eks. på grund af adfærdsproblemer, eller at de har været udsat for seksuelle overgreb (Kjellgren et al., s. 364). Ud af de 199 er der 130, der anmeldes til politiet for mistanke om et seksuelt overgreb, og der rejses tiltale mod 26 af dem (Kjellgren & Wassberg, s. 19-20).

Der foretages en analyse af de 199 børn og unge, der er skaffet oplysninger om. Når der ses på aldersfordelingen i gruppen, viser det sig, at der er en gradvis stigning frem til 14 år, at de fleste er i aldersgruppen 14-16 år, og at antallet herefter falder igen (Kjellgren & Wassberg, s. 15). Det oplyses endvidere, at kommunerne har kendskab til i alle tilfælde 39 børn under 12 år, hvor der kan være mistanke om, at de har krænket en anden person (Kjellgren & Wassberg s. 14). Disse 39 børn indgår dog ikke i analysen, og der er derfor ikke yderligere oplysninger om dem.

Af den danske kriminalstatistik for 2004 fremgår det, at 105 personer i aldersgruppen 15 til 18 år har fået en strafferetlig afgørelse for overtrædelse af sædelighedslovgivningen (Tabel 4.02A). Alle disse personer er unge mænd (Tabel 4.02B). Ud af de 105 er der 23, der fik en afgørelse til højere straf end bøde (Tabel 4.04B). I alt er der 1081 personer, der fik en afgørelse for sædelighedskriminalitet. De unge mellem 15 og 18 år udgør altså knap 10 % af samtlige. Hvis aldersgruppen udvides til at omfatte 15-20-årige udgør de ca. 14 %.

Danmarks Statistik oplyser om antallet af unge i alderen 10-14 som anmeldes for seksualkriminalitet følgende: "Antallet af unge anmeldt for sædelighedsforbrydelser lå i 2006 på 43 mod 37 i 2005. Antallet har været svagt stigende fra 23 anmeldelser i 2003, men også hhv. 2001 og 2000 lå anmeldelsestallet på 37 og 35" (Sociale forhold, sundhed og retsvæsen, 2007:4, s. 5).

De angivne tal for de forskellige lande er ikke helt sammenlignelige, men det fremgår dog, at antallet er noget lavere i de to nordiske lande end i England, USA og Canada. En årsag hertil må antages at være, at den kriminelle lavalder er højere i de nordiske lande. I Danmark er den kriminelle lavalder 15 år. Det samme gør sig også gældende i de øvrige nordiske lande. I en del andre vestlige lande er den kriminelle lavalder noget lavere, f.eks. er den i England 10 år, i Canada 12 år, og i USA er den kriminelle lavalder 10 år i de fleste stater, men kan gå ned til 6 år.

4.1 Mørketal

Flere forfattere mener, at der er et stort antal seksuelle overgreb begået af børn og unge, som ikke opdages eller anmeldes. Reitzel & Carbonell omtaler et estimat fra 1982, som anslår, at mellem 50 og 80 % af voksne seksualkriminelle har begået deres første overgreb som helt unge (2006, s. 402). Andre tal, som hyppigt refereres, stammer fra 1987, hvor Davis & Leitenberg anslår, at 50 % af voksne sædelighedskriminelle har begået deres første seksuelle overgreb som unge (f.eks. Walker et al., 2004). Også Righthand & Welch mener, at der er et stort mørketal og henviser til en undersøgelse af Knight & Prentky fra 1993, som viser, at 55 % af de voksne sædelighedskriminelle, der indgår i undersøgelsen, oplyser, at de har begået et seksuelt overgreb som unge, selvom kun 37 % er registreret herfor (2004, s. 16). Mørketallet i deres undersøgelse ligger altså på knapt 20 %, et tal der er betydelig lavere end de tidligere omtalte. Ifølge Caldwell finder Finkelhor & Dziuba-Letherman i en undersøgelse fra 1994 af et repræsentativt udsnit på 2000 unge, at 41 % af de seksuelle overgreb begået mod dem, er begået af unge under 18 år (2002, s. 292).

Som ovenfor omtalt udgør unge mellem 15 og 18 år i Danmark knap 10 % af samtlige sædelighedskriminelle, der får en retslig afgørelse i 2004, og at hvis gruppen udvides op til 20 år udgør de unge ca. 14 %. Børn under den kriminelle lavalder, der anmeldes for seksuelle overgreb, består af en gruppe på ca. 35-45 personer. ”Seksualkriminalitet udgør kun en lille del af de lovovertrædelser, der anmeldes og pådømmes i straffesystemet. I Danmark omfatter denne kriminalitet således ca. 6 % af alle anmeldte straffelovsovertrædelser og knapt 2 % af domme for straffelovsovertrædelser højere end bøde i 2004” (Kongstad, 2006, s. 8). Ser man altså på officielle statistikker udgør børn og unge, der begår seksuelle overgreb i Danmark, en meget begrænset gruppe. Der findes ikke danske undersøgelser, som kan give grundlag for at vurdere et mørketal eller omfanget heraf, men hvis man tager de ovenfor omtalte undersøgelser fra USA i betragtning, må det antages, at der er et vist mørketallet. Det er dog svært at overføre de amerikanske undersøgelser til danske forhold. Dels er der forskelle i den kriminelle lavalder, dels er der lovgivningsmæssige forskelle, og dels er der samfundsmæssige forskelle.

5. Recidiv

Der har været interesse for at undersøge de unges recidiv, fordi der har været en antagelse om, at børn og unge, der begår seksuelle overgreb udvikler sig til at blive voksne, der begår seksuelle overgreb. Denne antagelse er baseret på selvrapporteringsundersøgelser, hvor voksne dømt for sek-

sualkriminalitet fortæller, at de begik deres første seksuelle overgreb som helt unge, og uden at de blev opdaget.

For at belyse dette nærmere er der foretaget undersøgelser, der over en vis tidsperiode følger en større eller mindre gruppe af unge, som er blevet registreret for at have begået en seksuel krænkelse. Endvidere findes der undersøgelser, som sammenligner unge krænkeres recidiv med unge som begår andre former for kriminalitet.

Opsamlende fra tidligere undersøgelser siger Långström, at 3-14 % af unge krænkeres recidiverer til nye seksuelle overgreb inden for en opfølgningstid på op til 6 år. Recidivet måles i undersøgelserne i forhold til enten ny dom eller ny anholdelse. Endvidere omtaler Långström en undersøgelse fra 1999 af unge, der har begået voldtægt. De følges over en 10-årig periode. Der rapporteres et recidiv til ny seksualkriminalitet på 8 % og 16 % efter henholdsvis 5 år og 10 år (Långström (2002, s. 42).

I en oversigtsartikel fra 2002 omtaler Caldwell, at der findes 25 undersøgelser, der følger unge sædelighedskriminelle med hensyn til recidiv. 13 af undersøgelserne bruger ny tiltale som mål for recidiv og 12 bruger ny domfældelse. Opfølgningstiden varierer fra 12 måneder til 120 måneder, og recidivet ligger for de undersøgelser, der bruger ny dom som recidivmål mellem 1,7 % og 19,6 %. For dem der bruger ny sigtelse ligger recidivet mellem 1,8 % og 12,8 %. Alderen varierer for de forskellige undersøgelser, men spænder fra 7 år til 20 år. Gennemgående er recidivet højere i de undersøgelser, der bruger ny dom som recidivmål. Caldwell tilskriver dette, at flere af disse undersøgelser er baseret på unge, der har været på en institution, i modsætning til de øvrige undersøgelser, hvor de unge er i ambulant behandling. Caldwell fremhæver, at nok giver undersøgelserne en begyndende forestilling om unges recidiv til ny seksualkriminalitet, men at der er mange metode-mæssige brister i undersøgelserne (2002, s. 293-294).

Lucinda A. Rasmussen foretager en undersøgelse af 170 personer under 18 år, der dømmes første gang for et seksuelt overgreb i 1989, og herefter følges frem til de bliver 19 år eller til 1994 med henblik på at finde ud af hvor mange, der får en ny dom for enten et nyt seksuelt overgreb eller en anden form for kriminalitet (1999, s. 72-73). Aldersmæssigt ligger gruppen mellem 7 år og 18 år, når de begår deres første overgreb. Kun tre af de 170 er piger (1999, s. 75). 14,1 % begår et nyt seksuelt overgreb i observationsperioden og 58,8 % begår en anden form for kriminalitet inden for perioden (1999, s. 76).

Rasmussen hævder, at adskillige undersøgelser viser, at for mange unge krænkeres er de seksuelle overgreb en del af en mere udbredt kriminel adfærd, og hun henviser til en række tidligere undersøgelser, som viser, at mange af de unge, der begår et seksuelt overgreb for første gang tidligere har begået andre former for kriminalitet (1999, s. 70). Hun finder da også i sin egen undersøgelse, at 45 % af de unge tidligere har begået en anden form for kriminalitet (1999, s. 75).

En anden måde at forsøge at belyse ligheder og forskelle mellem unge, der begår seksuelle overgreb og unge, der begår anden kriminalitet, anvendes af **Freeman, Dexter-Mazza & Hoffman**, der sammenligner to grupper drenge i alderen 11-18 år, som er anbragt på den samme sikrede anstalt. Den ene gruppe har begået seksuelle overgreb, og den anden har begået anden kriminalitet. Hver gruppe består af 18 drenge, og Freeman et al.'s formål er at se, om der er forskel med hensyn til psykopatologiske karakteristika for de to grupper. De finder, at det ikke ser ud til, at der er vigtige forskelle mellem de to grupper med hensyn til emotionelle og adfærdsmæssige funktioner. De mener, at deres resultater set i sammenhæng med anden forskning tyder på, at der er en fælles baggrund for de to former for adfærd (2005, s. 9-10).

I 2001 publicerer **Hagan, Gust-Brey, Cho & Dow** resultaterne af en sammenlignende undersøgelse af de tre grupper a) unge, der har begået voldtægt mod jævnaldrende eller voksne, b) unge, der har begået seksuelle overgreb mod børn og c) unge, der har begået andre former for kriminalitet. Hver gruppe består af 50 personer fra den samme sikrede straffeanstalt for unge, som dækker aldersgruppen 12 til 19-årige. De 100 unge, der har begået seksuelle overgreb er i tvunget behandling på institutionen. De i alt 150 unge, som indgår i undersøgelsen, følges i otte år efter løsladelse med henblik på at måle recidiv i form af ny dom for et seksuelt overgreb. Hagan et al. finder, at 20 % af gruppe a) senere straffes for en seksualforbrydelse, at 16 % af gruppe b) senere straffes herfor, og at 10 % af gruppen, der har begået andre former for kriminalitet senere straffes for at have begået et seksuelt overgreb (2001, s. 320). Forfatterne konkluderer, at unge, der har begået seksuelle overgreb har en større risiko for igen at blive dømt for en sædelighedsforbrydelse, også selvom de har gennemgået behandling, end børn og unge, der har begået andre former for kriminalitet, men at det er flertallet af de unge, som ikke senere dømmes for seksuelle krænkelser. Endvidere konkluderer de på baggrund af andre tidligere publicerede analyser af de samme undersøgelsesgrupper, at unge, der har begået seksuelle overgreb i høj grad også begår andre former for kriminalitet (2001, s. 322).

De australske forskere **Nisbet, Wilson & Smallbone** gennemfører en undersøgelse af recidivrisikoen for en gruppe unge, der har begået seksuelle overgreb. Der indgår i alt 303 drenge mellem 10 og 18 år, som for første gang er fundet skyldig i en seksuel krænkelse, og som det er muligt at følge i mindst 4 år (Nisbet et al., 2004, s. 225). 24,8 % af dem får en ny dom for seksuelle overgreb inden de fylder 18 år. Når gruppen af recidivister sammenlignes med gruppen uden ny dom, viser der sig ingen signifikant forskel mellem, hvor mange seksuelle overgreb de to grupper af unge har begået tidligere eller overgrebene i øvrigt, men recidivisterne har oftere begået andre former for kriminalitet. Af de 303 drenge kan 292 følges ind i voksenalderen, hvilket defineres som over 18 år. Det viser sig, at 5 % (14 personer) også begår seksuelle overgreb som voksne. Det er ikke alle de 14 personer, der begår nye overgreb som voksne, der også har et tilbagefald i ungdomstiden. Det er der kun fem af dem, der har. Recidiv til anden form for kriminalitet er forholdsvis højt 61,3 %, men højere for dem, der begår en ny seksuel krænkelse, allerede inden de fylder 18 år – nemlig 72 %. Endvidere finder Nisbet et al., at sandsynligheden for også at blive dømt for en sædelighedsforbry-

delse som voksen stiger med stigende alder ved førstegangsdømme for seksualkriminalitet (2004, s. 227-230).

Selvom denne undersøgelse finder et vist recidiv i ungdomsårene, er der altså et meget lavt recidiv i voksenalderen. Nisbet et al. betragter da også deres undersøgelse som, det de kalder, endnu et bidrag til den voksende bevismængde, der viser, at det er undtagelsen, at unge, der begår seksuelle overgreb, udvikler sig til voksne sædelighedskriminelle (2004, s. 232).

Parks & Bard sammenligner de tre undergrupper: a) drenge, der forgriber sig på børn, hvor børn defineres som under ti år og mindst fire år yngre end den, der udnytter dem, b) drenge, der forgriber sig på jævnaldrende eller voksne og endelig c) en blandet gruppe, der har begået begge former for overgreb. De medtager kun seksuelle overgreb, som omfatter berøring af ofret. Der indgår i alt 156 drenge mellem 12 og 17 år i undersøgelsen, som har været i behandling på en straffeinstitution, og som løslades mellem 1992 og 2004, således at der er en varierende opfølgningstid afhængig af løsladelsestidspunkt. Der indhentes oplysninger om domme for såvel seksuelt som ikke-seksuelt recidiv. Fordelingen på de tre ovennævnte grupper er som følger: I gruppe a) er der 74 personer, i gruppe b) 51 personer og gruppe c) 31 personer (2006, s. 324-325).

I opfølgningsperioden er der 4 % af de 74 drenge i gruppe a), der har et seksuelt recidiv, i gruppe b) er procenten 9,8 af de 51 drenge og i gruppe c) er der 6,5 % af de 31 drenge, der begår en ny seksuel krænkelse. I den totale drengegruppe er der i alt 6,4 %, der har et seksuelt recidiv, hvilket svarer til i alt 10 af de 156 drenge (2006, s. 327). Det meget lave recidiv kan til dels hænge sammen med, at der kun indhentes oplysninger om nye domme i den delstat, drengene kommer fra. Der er 31,1 % af den samlede gruppe, der har tilbagefald til en anden type af kriminalitet. Fordelingen på de tre grupper er jævn, med en recidivprocent på 32,4 i gruppe a), 27,5 % i gruppe b) og 29 % i gruppe c) (2006, s. 327-328).

Parks & Bard konkluderer i lighed med Nisbet et al., at det lave seksuelle recidiv, der findes i deres undersøgelse, er i overensstemmelse med tidligere undersøgelser og dermed styrker det empiriske bevis for, at majoriteten af børn og unge, der begår seksuelle overgreb ikke bliver voksne seksualforbrydere. De peger endvidere på, at en straffende holdning og offentlig ydmygelse af børn og unge, der begår seksuelle krænkelse, måske kun tjener til større udstødelse og hindring af en normal social udvikling (2006, s. 337).

Parks & Bard henviser til en række undersøgelser, som har efterprøvet forskelle imellem unge, der begår seksuelle krænkelse over for børn, og unge, der forgriber sig på jævnaldrende eller voksne. Parks & Bard siger, at resultaterne er blandede (2006, s. 320).

Långström foretager en undersøgelse på et datamateriale, der består af 126 15-20-årige seksualkriminelle, som gennemgår retspsykiatrisk undersøgelse i perioden 1980-1995 i Sverige. Disse

personer følges frem til 1999 med henblik på at undersøge, om de dømmes for nye seksuelle overgreb, voldskriminalitet eller anden kriminalitet i perioden. Fem af de unge udvises fra Sverige umiddelbart efter afsluttet fængselsstraf, og fire er stadig i behandling i 1999, hvorfor det ikke er muligt at måle recidiv for dem. Der er altså 117 personer, heraf to piger, der kan følges (2002, s. 44).

Opfølgningstiden varierer afhængig af, hvornår de unge løslades, men den gennemsnitlige risikoperiode er 80 måneder. Risikoperioden, er det tidsrum, hvor de unge har mulighed for at begå en ny kriminel handling. Recidivet til seksualkriminalitet ligger på 29,9 %, til voldskriminalitet på 41,9 % og for anden kriminalitet på 66,7 %. Samlet set er der 78,6 % af de 117 personer, der recidiverer til en eller anden form for kriminalitet (2002, s. 45-46).

Resultaterne viser, at det er relativt sjældent, at unge, der har begået et seksuelt overgreb recidiverer for første gang efter en periode på 5-6 år. Eller sagt på en anden måde, hvis de klarer sig igennem de første 5-6 år uden at blive dømt for et nyt overgreb, så er det meget lidt sandsynligt, at de vil blive dømt igen, ellers er de, som Långström siger, gode til ikke at blive opdaget (2002, s. 55).

Recidivet til ny seksualkriminalitet i Långströms undersøgelse er, som det fremgår, betydeligt højere end i de ovennævnte undersøgelser. Långström peger selv på, at dette sandsynligvis skyldes en forholdsvis lang opfølgningstid, men også at udvalget er specielt, fordi de unge er blevet henvist til retspsykiatrisk undersøgelse (2002, s. 52). Der er da også 49 % af disse unge, der tvangsanbringes på en psykiatrisk institution (2002, s. 44).

Långström beskriver i tidligere publikationer resultater fra en undersøgelse af et mindre udsnit af de ovenfor omtalte unge, nemlig de 56 af dem, som gennemgår retspsykiatrisk undersøgelse i perioden 1988-1995. Långström siger, at det kun er 10 % af alle unge, der mistænkes for at have begået et seksuelt overgreb, der henvises til retspsykiatrisk undersøgelse, og at hans undersøgelse derfor omfatter en særlig gruppe, som bl.a. har flere psykiske problematikker (2000, s.156). Mere konkret oplyser han, at lidt over halvdelen af de 56 tidligere har haft kontakt med psykiatrien, og at 70 % er kendt af de sociale myndigheder. 75 % anses at have en personlighedsforstyrrelse, og 18 % får en misbrugsdiagnose. 62 % har problemer med hyperaktivitet eller opmærksomhed i skoletiden, og 45 % har en eller anden form for sprogforstyrrelser. 38 % har sygdomme, som påvirkede det centrale nervesystem (motorisk funktionsforstyrrelser, epilepsi, syns- eller hørehandicap) (2000, s. 52).

5.1 Opsamling af recidiv

Opsamlende kan det siges, at de unges recidiv til ny seksualkriminalitet udpræget ligger i den lave ende, men at undersøgelsesresultaterne er blandede. Resultaterne afhænger bl.a. af opfølgningstid og af hvilken gruppe, der undersøges. Jo længere opfølgningstiden er, og jo mere belastet den undersøgte gruppe er, jo højere bliver recidivet. Det højeste recidiv findes i den svenske undersøgelse, som er foretaget af Långström. Långström peger selv på, at der er en forholdsvis lang opfølgnings-

tid i hans undersøgelse, og at undersøgelsespersonerne er psykisk tungt belastet. Recidivet i denne undersøgelse ligger på knap 30 %, mens den i fleste andre undersøgelser ligger på nogle få procent.

På grundlag af de foreliggende undersøgelser er det ikke muligt at sige noget nærmere om, hvordan billedet ville tegne sig i Danmark ud over, at det må formodes, at recidivet også her ville være lavt. Långström gør dog opmærksom på, at da straffe gennemgående er kortere i Sverige end f.eks. i USA, er der principielt en større mulighed for, at en undersøgelsesgruppe begår ny kriminalitet inden for en given observationsperiode (2002, s. 53). Det samme forhold gør sig gældende for Danmark.

Når man ser på voksne, der har begået seksuelle overgreb, er også deres recidiv lavt, men dog lidt højere end de unges. I rapporten Effekten af behandling af seksualkriminelle – et litteraturstudie (Kongstad, 2006) fremgår det, at recidivprocenten gennemgående ligger lidt lavere i de nordiske lande sammenlignet med de angelsaksiske lande. Om det samme gør sig gældende for gruppen af unge vides ikke, da der kun findes en nordisk undersøgelse (den ovenfor omtalte undersøgelse af Långström), der belyser unges recidiv, og da denne undersøgelse omfatter en speciel gruppe.

Letourneau & Miner foretager en sammenligning mellem unges og voksnes recidiv til henholdsvis seksuelle overgreb og anden kriminalitet. De baserer sammenligningen på to undersøgelser. Dels den ovenfor omtalte undersøgelse fra 2002 af Caldwell, der opsamler 25 undersøgelser af unges recidiv og dels en meta-analyse fra 1998 foretaget af Hanson & Bussière, der omhandler prædiktorer for tilbagefald for voksne sædelighedsforbrydere. Letourneau & Miner beregner, at det gennemsnitlige seksuelle recidiv i de 25 undersøgelser i Caldwells artikel ligger på 9 %, og siger, at Caldwell omtaler, at recidivet til anden kriminalitet er seks gange højere. Hanson & Bussière finder for de voksne et gennemsnitligt seksuelt recidiv på 13,4 % og et generelt recidiv på 36 % (2005, s. 300). De unges seksuelle recidiv er altså lavere end de voksnes, mens deres recidiv til anden kriminalitet er betydelig højere. Veneziano & Veneziano finder også, at unges recidiv til et nyt seksuelt overgreb er forholdsvis lavt, og at der er større risiko for, at de begår anden kriminalitet og dermed siger de to forfattere, ligner de mere andre unge, der begår kriminalitet end voksne seksualforbrydere (2002, s. 252). Det er interessant, at flere af de omtalte undersøgelser finder et betydelig højere recidiv til anden kriminalitet, end til nye seksuelle krænkelser.

6. Behandlingseffekt

Interesse for at vide om behandling virker fører til, at der iværksættes evalueringer og effektmålinger af behandlinger. Virkningen er blevet undersøgt på forskellig måde, f.eks. gennem casebeskrivelser, eller gennem vurderinger af eventuelle ændringer over tid hos en gruppe af behandlede eller gennem undersøgelser, hvor en gruppe af behandlede sammenlignes med en gruppe, der ikke får nogen behandling eller får en anden form for behandling. Behandlingseffekt måles ofte i forhold til,

om der sker tilbagefald til den samme handling. Det er begrænset, hvor mange undersøgelser, der belyser effekten af behandling af unge seksualkrænkere. Som beskrevet i min rapport om behandling af voksne sædelighedskriminelle begynder forskere i 1990'erne at sammenstille flere behandlingsevalueringer i såkaldte meta-analyser, for at skaffe et bedre grundlag for at vurdere effekten af behandling og for at foretage en samlet analyse.

I 2004 publiceres den første meta-analyse af behandlingseffekt for unge, der har begået seksuelle overgreb, og i 2006 kommer den anden meta-analyse. I meta-analyser sammenstilles flere undersøgelser inden for et område. Meta-analyser bruges typisk inden for områder, hvor der er forholdsvis få eller små undersøgelser. Endvidere anvendes meta-analyser typisk, hvis man ønsker at måle effekten af en intervention, hvor tilbagefaldet er lille. Når det drejer sig om evalueringer af behandlingen af børn og unge, der har begået seksuelle overgreb, gør alle de tre forhold sig gældende. Ved at samle flere mindre behandlingsevalueringer i en undersøgelse opnås der et større datagrundlag og dermed sikrere statistiske analyser og større generaliserbarhed. Forskerne finder frem til eksisterende undersøgelser inden for det område, der ønskes belyst. Endvidere opstiller forskerne sædvanligvis nogle metodemæssige krav til de evalueringer, som skal indgå i meta-analysen. Jo mere ensartede metodetilgange, der er anvendt i de omfattede behandlingsevalueringer, jo bedre resultater kan der opnås.

Den første meta-analyse foretages af **Walker, McGovern, Poey & Otis** og publiceres i 2004. Meta-analysen medtager 10 undersøgelser omfattende i alt 644 personer. Syv af undersøgelseerne er publiceret, og tre er ikke. Kun to af undersøgelseerne har en kontrolgruppe. Tre af undersøgelseerne anvender recidiv, fire anvender selvrapportering, og tre undersøgelser anvender før/efter målinger, som består i penisreaktioner i forhold til stimuli. Walker et al. konkluderer for det første, at behandling, uanset hvilken form, virker for unge krænkere, og for det andet konkluderer de, at kognitiv adfærdsterapi er den bedste behandlingsform, men at også multisystemisk terapi ser ud til at have en god effekt. Undersøgelsen indikerer endvidere, at velkvalificerede terapeuter medfører bedre behandlingsresultater (2004, s. 290).

Walker et al. lægger vægt på, at der er store metodiske problemer med de fleste af de evalueringer, der indgår i deres meta-analyse, hvilket bl.a. betyder, at de udelukkende kan måle behandlingseffekten i forhold til før og efter behandlingen, mens det ikke er muligt for dem at sige noget om betydningen af behandling i forhold til ingen behandling, eller forskellen mellem forskellige behandlingstyper.

Den næste og indtil videre sidste meta-analyse af behandlingseffekt kommer i 2006, og den er udført af **Reitzel & Carbonell**. De to forskere opsætter nogle kriterier for de undersøgelser, der skal indgå i deres meta-analyse. Undersøgelseerne skal vedrøre personer mellem 7 og 20 år, for hvem der foreligger en juridisk afgørelse om, at de har begået en seksuel krænkelse. Endvidere skal der være en kontrolgruppe, som kan bestå af ikke-behandlede personer eller personer, der svarer til behand-

lingsgruppen, men som får en anden slags behandling. Reitzel & Carbonell finder ni undersøgelser, som lever op til deres kriterier, heraf er fire publiceret, og fem er ikke publiceret (2006, s. 404). I alt indgår der 2986 personer i meta-analysen, heraf er de 2604 drenge/unge mænd og 121 er piger eller unge kvinder. 1301 af personerne indgår i den behandling, der skal undersøges, 1331 indgår i en kontrolgruppe, og 354 deltager i en anden form for behandling (2006, s. 405).

Recidiv måles i nogle undersøgelser i forhold til ny domfældelse, i andre undersøgelser i forhold til ny anholdelse og i atter andre bruges både ny domfældelse og ny anholdelse. Den maksimale opfølgningstid ligger for de forskellige undersøgelser mellem 12 og 243 måneder. Behandlingslængden varierer fra 5 måneder til 18 måneder (2006, s. 406). Recidiv til ny seksuel krænkelse for den samlede gruppe, der ikke får nogen behandling er 18,93 %. For den totale gruppe, der får en eller anden form for behandling, er det seksuelle recidiv 7,37 %. Når der sammenlignes mellem dem, der får den behandling, som de enkelte undersøgelser specifikt ønskes at evaluere effekten af, og den behandling, som bruges som kontrol, er der ingen forskel mellem de to grupper (2006, s. 408-409). Reitzel & Carbonell finder altså i lighed med Walker et al., at uanset hvilken behandling, de unge får, er der en positiv effekt.

Selvom det ser ud til, at behandling er effektiv, så kan det tænkes, siger Reitzel & Carbonell, at de gode resultater til dels skal tilskrives, at de unge, der får behandling, på forhånd er udvalgt til behandlingen. Forskerne peger på, at nogle behandlingsinstitutioner kræver, at de unge har erkendt det seksuelle overgreb, og at der nok er en tendens til, at det er de unge, hvor det vurderes, at det er mest sandsynlig at opnå gode behandlingsresultater, som først og fremmest kommer i behandling. Dette skulle så betyde, at de to grupper behandlede og ikke behandlede ikke er sammenlignelige (2006, s. 413).

For en del af de undersøgelser, der indgår i meta-analysen er der ingen oplysninger om, hvordan fordelingen af personer mellem henholdsvis behandlingsgruppe og kontrolgruppe er sket. Det betyder, at det ikke vides, om de to grupper i en undersøgelse er sammenlignelige. Hvilket kan betyde, at det ikke kan belyses, om forskelle i recidiv de to grupper imellem skyldes behandlingen eller forhold, der f.eks. har sammenhæng med personerne selv eller deres kriminelle belastning (2006, s. 417).

De unge, der indgår i undersøgelserne er tvunget i behandling, hvis de ophører i behandlingen, vil det udløse en overførsel til fængsel eller institution. Ingen af de ni undersøgelser oplyser, om personer, der ophører i behandlingen eller personer, som nægter at deltage i behandlingen, indgår eller ikke indgår i forhold til beregning af recidiv. Det er to grupper, som kan ændre på resultaterne. Fra undersøgelser af voksne seksualkriminelle vides det, at dem, der falder ud af behandlingen, har et højt recidiv, måske højere end personer, der ikke får nogen behandling. Med hensyn til personer, som nægter at modtage behandling, er resultaterne om denne gruppes betydning mere uklare (Kongstad, 2006).

I en af de meta-analyser, der indgår i ”Effekten af behandling for seksualkriminelle” (Kongstad, 2006) behandles gruppen af unge sædelighedskriminelle mere uddybende. Forfatteren til undersøgelsen **Margaret A. Alexander** (1999) konkluderer vedrørende de unge, at de reagerer godt på behandling. I hendes meta-analyse indgår der imidlertid ikke en gruppe af ubehandlede unge til sammenligning med de behandlede unge. ”Det er korrekt, at recidivet for de unge, der har været i behandling, ligger lavt og lavere end for de tilsvarende voksne – for de samlede grupper henholdsvis 7,1 % og 13 %” (Kongstad, s. 15).

Ud over meta-analyserne findes der et par nyere undersøgelser, der følger unge over en længere årrække, efter at de har gennemgået en behandling som reaktion på, at de har begået seksuelle overgreb.

De to canadiske forskere **Worling & Curwen** foretager i 2000 en opsamling af behandlingsevalueringer for unge, der har begået seksuelle krænkelser. De siger, at der er en bemærkelsesværdig enighed om hvilke temaer, der skal indgå i behandling af unge seksualkrænker. De peger på temaerne: Større ansvarlighed; hjælp til at forstå og bryde tanker, følelser og adfærd, der fører til seksuelle overgreb; nedsættelse af afvigende seksuel ophidselse – hvis det er et problem; forbedring af familierelationer og behandling af eventuelle personlige traumer. Derimod finder Worling & Curwen ikke megen viden om, hvorvidt behandling er en succes eller ikke (2000, s. 966)

De to forskere finder kun 10 undersøgelser, der evaluerer behandling af unge, der har begået seksuelle overgreb. I samtlige evalueringer findes der et recidiv på under 15 %. Worling & Curwen siger dog, at det er vanskeligt at konkludere, at behandling virker på grundlag af de foreliggende undersøgelser, fordi der forekommer alvorlige metodemæssige problemer, og fordi undersøgelserne er for uensartede (2000, s. 966). F.eks. er der kun to af undersøgelserne, der indeholder en kontrolgruppe. Recidiv måles forskelligt og opfølgningstiden er forskellig. Worling & Curwen mener, at opfølgningstiden bør være lang, fordi de på grundlag af undersøgelser af voksne seksualkriminelle antager, at der er risiko for tilbagefald mange år senere. De præciserer ikke hvad, de mener, er en passende opfølgningstid, men påpeger, at ingen af de 10 evalueringer følger de unge ud over fire år.

Worling & Curwen foretager selv en evalueringsundersøgelse af en ambulant behandling, hvor der indgår en kontrolgruppe, og hvor opfølgningsperioden går fra 2 til 10 år efter første kontakt med behandlingsstedet. Recidiv måles i forhold til ny anklage. Undersøgelsen omfatter 139 drenge og 9 piger i alderen 12 til 19 år, der er i kontakt med det ambulante behandlingssted i perioden oktober 1987 til oktober 1995. 98 % af samtlige henvises på grund af overgreb, der omfatter berøring såkaldt ”hands-on”-handlinger.

Undersøgelsens behandlingsgruppe kommer til at bestå af de 58 (53 drenge og 5 piger), som er i behandlingen i mindst 12 mdr. Sammenligningsgrupperne består af: 1) 27 der dropper ud af behandlingen, inden der er gået 12 mdr., 2) 17 der nægter at komme i behandling og 3) 46 der kun når

at komme igennem en otte ugers visitationsforløb, før de ophører på behandlingsstedet. I alt er der altså 90 (86 drenge og 4 piger) af den oprindelige gruppe, som ikke gennemfører mindst 12 måneders behandling. Der er dog 67 % af denne gruppe, som får en eller anden form for behandling i andre behandlingsprogrammer (2000, s. 969).

Der indsamles oplysninger om tilbagefald til ny kriminalitet pr. oktober 1997. Recidiv til ny sædelighedskriminalitet for behandlingsgruppen ligger på 5 %, og for de tre sammenligningsgrupper er det: Gruppe 1) 26 %, gruppe 2) 18 % og gruppe 3) 13 %. Også det samlede recidiv for al kriminalitet er lavere for den behandlede gruppe. Fordelingen på de fire grupper er her: Behandlingsgruppen 35 %, gruppe 1) 48 %, gruppe 2) 53 % og gruppe 3) 59 % (2000, s. 973). Som det fremgår, har gruppe 1) det højeste recidiv af samtlige grupper. Denne gruppe består af de personer, som ophører i behandlingen, og som tidligere omtalt er det kendt fra andre behandlingsevalueringer, at netop drop-outs har et særligt højt recidiv.

På grundlag af foretagne psykologiske tests kan Worling & Curwen sige, at sammenligningsgrupperne ikke adskiller sig signifikant fra behandlingsgruppen med hensyn til seksuel afvigelse, kriminel karriere, offervalg, antisocial personlighed, aggression og familieforhold. Worling & Curwen tager dog forbehold for, at der kan være forskelle mellem dem, der indgår i behandlingsgruppen og dem, der indgår i kontrolgrupperne, som kan influere på, om personerne igen begår et seksuelt overgreb. De konkluderer, at behandlingen virker, men at det desværre ikke er muligt at isolere den eller de specifikke interventioner, der fører til succes for den enkelte unge (2000, s. 976).

Når disse forfattere sammenholder deres resultater med en anden undersøgelse, som de mener, anvender tilstrækkelig gode metoder, når de frem til, at det ser ud til at have en betydning for behandlingssucces, at familien så vidt muligt involveres i behandlingen (2000, s. 977).

I 2003 publicerer **Seabloom, Seabloom, Seabloom, Barron & Hendrickson** et longitudinalstudie, der følger 122 unge og deres familier, som har deltaget i behandling i perioden 1977 til juni 1986. I alt drejer det sig om 491 individer. 42,6 % gennemfører behandlingen, 42,6 % gør ikke og 14,8 % overføres til anden behandling. Langtidseffekten af behandlingen måles frem til marts 2002. På det tidspunkt har de unge været ude af programmet imellem 14,68 og 23,54 år. Til måling af behandlingseffekten bruges oplysninger om nye anholdelser og domme. Seabloom et al. finder ingen domme eller anholdelser for dem, der gennemfører behandlingen. Det er endvidere mindre sandsynlighed for, at de anholdes eller dømmes for andre typer af kriminalitet. 8 % af dem, der ophører i behandlingen, dømmes senere for ny seksualkriminalitet. Den behandling, der evalueres, er udviklet af behandlingsinstitutionen selv og tager sit udspring i et familiebehandlingsprogram for unge med emotionelle og adfærdsmæssige problemer. Grundprincipperne i behandlingsprogrammet betegnes som gensidighed, ansvarlighed og medfølelse. Det sprog, der bruges i behandlingen, beskrives som positivt, beskrivende og ikke dømmende (2003, s. 469-470).

Waite, Keller, McGarvey, Wieckowski, Pinkerton & Brown følger en større gruppe drenge og unge mænd, som løslades i perioden 1992-2001 efter at have gennemgået en af to mulige behandlinger. Begge behandlinger foregår på en institution for unge kriminelle. Den ene af behandlingerne er en intensiv behandling for belastede unge seksualkriminelle, hvor de unge afsondres fra andre unge under behandlingen. Det andet behandlingsprogram er mindre intensivt, og de unge bor sammen med de andre unge kriminelle, men kommer til behandling i behandlingsafdelingen. Begge behandlinger er kognitivadfærdsterapi. Der indgår 256 drenge og unge mænd i undersøgelsen, heraf gennemgår 144 (56,25 %) den intensive behandling, og 112 (43,75 %) får den mindre intensive behandling (2005, s. 322). Begge grupper er generelt kriminelt belastede, inden de begår det seksuelle overgreb, som fører til behandlingen (2005, s. 329).

Formålet med undersøgelsen er at sammenholde recidiv til ny seksualkriminalitet med recidiv til andre typer af kriminalitet for de to grupper af unge, der deltager i behandlingen. Recidivet måles i forhold til ny anholdelse i staten Virginia. Recidiv til ny seksuel krænkelse er for den intensive behandlingsgruppe 4,9 % med en risikoperiode på tæt ved 5 år. For den anden mindre intensive behandlingsgruppe er recidivet 4,5 % med en opfølgningstid på næsten 6 år. Det samlede recidiv for alle typer af kriminalitet er for den intensive behandlingsgruppe 47,2 % og for den mindre intensive gruppe 70,5 % (2005, s. 324). Endvidere oplyses det, at der gennemsnitligt går længere tid før gruppen, der får den intensive behandling, recidiverer (2005, s. 325).

Waite et al. påpeger selv, at der er nogle begrænsninger i deres undersøgelse. En af begrænsningerne er, at recidiv til ny kriminalitet kun følges i staten Virginia og ikke i hele USA. Det fundne recidiv må derfor formodes at være i underkanten. En anden begrænsning er, at det ikke vides, om de unge har fuldført behandlingen. Manglende fuldførelse af behandling må som sagt formodes at føre til et højere recidiv. Og en tredje begrænsning er, at de to grupper ikke er udvalgt efter eller fordelt på de to behandlinger på grundlag af videnskabelige kriterier. De foretager derfor også en sammenligning mellem de to grupper og finder, at den gruppe, der får den intensive behandling, scorer signifikant højere på intelligenstest, oftere har været udsat for seksuelle overgreb selv, sjældnere tidligere har begået kriminalitet og oftere har begået seksuelle overgreb mod børn (2005, s. 323-324).

6.1 Opsamling af behandlingseffekt

Grundlaget for at sige noget mere samlet med hensyn til behandlingseffekt af behandling for unge, der begår seksuelle overgreb, kan i lighed med opsamlingen om recidiv kun baseres på få undersøgelser. Reelt er mulighederne endnu dårligere for en opsamling, når det drejer sig om behandlingseffekt, fordi de behandlingsevalueringer, der ligger til grund for en opsamling gennemgående, lider af metodemæssige svagheder, hvilket da også fremføres af forfatterne til de ovenstående undersøgelser.

Når man sammenholder de to meta-analyser om behandlingseffekt af behandling for unge, der begår seksuelle overgreb med de meta-analyser, der er foretaget af behandlingseffekten af behandling for voksne seksualkriminelle fremgår det, at der er forskel på de metode- og designmæssige krav,

der stilles i de to ovenstående meta-analyser og de nyeste meta-analyser af voksenbehandlingen. Derimod stemmer de ganske godt overens med kravene i de tidligere meta-analyser af behandlingen for voksne sædelighedskriminelle. Det kan enkelt siges, at jo flere veldefinerede evalueringer der er udført, jo højere krav kan der stilles til hvilke undersøgelser, der kan indgå i en meta-analyse. Mens på den anden side, indtil der foreligger evalueringer af høj kvalitet, stiller forskerne sig tilfredse med undersøgelser af ringere kvalitet.

Waite et al. siger opsamlende om undersøgelser på området, at de er meget forskellige med hensyn til antal personer, der indgår i undersøgelserne, de anvendte statistiske metoder, længde af opfølgningstid, behandlingernes art, form og længde og med hensyn til, hvordan recidiv defineres. Endvidere bruges der sjældent kontrolgrupper af ikke-behandlede unge, og når der bruges kontrolgrupper inkluderer de ofte de unge, som afviser at få behandling, som ophører i behandlingen eller unge, der er mislykkedes med behandlingen (2005, s. 316).

De fleste undersøgelser omfatter forholdsvis få personer, og de unges recidiv er hertil lavt, hvilket gør det vanskeligt at foretage mere avancerede statistiske beregninger og analyser. F.eks. findes der meget få undersøgelser, som har mulighed for at splitte op i undergrupper. Tallene bliver så små, at det er meningsløst at foretage mere avancerede beregninger, fordi så små tal får karakter af tilfældighed og derfor ikke kan generaliseres. Det er problemer, som kendes igen fra evalueringer af voksenbehandlingen, men som er endnu mere udtalt for ungeområdet.

Det er altså et yderst begrænset grundlag, der er for at konkludere noget om behandlingseffekt. Begge meta-analyser samt de andre omtalte evalueringer er amerikanske og evaluerer behandlinger fra den del af verden, hvilket gør det betænkeligt at drage nogle egentlige generaliseringer til danske forhold.

I "Effekten af behandling for seksualkriminelle" diskuterer jeg, hvorvidt recidiv til ny seksualkriminalitet er et godt mål for behandlingseffekt. Jeg viser, at recidiv er et problematisk mål for effekt af psykosocial behandling, fordi en absolut måling af recidiv ikke tager højde for, at behandlingen kan føre til ændringer hos personerne, som f.eks. kan bevirke, at nye seksuelle overgreb kan være mindre voldelige, at den seksuelle udnyttelse kan være mindre alvorlig, eller at der kan ske en forsinkelse i forhold til et nyt overgreb. Endvidere er der problemer med at måle effekt på kriminalitetsområder, hvor recidivet er lavt. Det kræver principielt en lang opfølgningstid for at opnå tilstrækkelig statistisk sikkerhed, men en lang opfølgningstid medfører, at der sker så meget i de undersøgte personers liv, at det ikke er muligt at sige, om ændringer i forhold til kriminalitet er et udslag af behandling eller af andet, der er sket i personens liv.

Worling & Curwen er nogle af de forskere, som mener, at det nok er vigtigt at understrege, at ikke alle unge, der begår seksuelle overgreb fortsætter, efter de er blevet opdaget, og det uanset om de får behandling eller ikke. Worling & Curwen fremhæver dog, at der er en del, der begår nye over-

greb. De mener også, at risikoen for recidiv er større, end eksisterende undersøgelser umiddelbart viser, dels fordi opfølgningstiden er for kort til at opfange tilbagefald, og dels fordi recidivmålinger ofte er begrænset til registreret kriminalitet (2000, s. 977). Men som Kapland påpeger, fremstår det ”ikke klart hvilke børn, der stopper den grænseoverskridende adfærd før/under ungdomsperioden, og hvem der bibeholder den livet igennem” (2005, s.24). Ligesom det ikke vides, hvorfor nogle fortsætter ind i voksenalderen, og hvorfor andre stopper de seksuelle overgreb i ungdommen (2005, s. 28).

7. Prædiktorer – risikofaktorer

Interessen for at vide om behandling virker, er fulgt op af interesse for at vide, om det er muligt at forudsige, om en seksualforbryder fremover vil begå nye seksuelle overgreb. I forsøg på at fastslå risikoen, er der i forhold til voksne seksualkriminelle blevet udviklet en række screeningsinstrumenter til brug herfor.

Screeningsinstrumenterne er ofte udviklet på baggrund af recidivstudier, hvor der ses på, om der er forhold, som er mere udtalte for de personer, der recidiverer end for de, der ikke gør. De forhold, der viser sig i undersøgelsen, kan herefter bruges til at opstille en række faktorer, som kan bruges til at forudsige risikoen for, at en person vil begå nye seksuelle overgreb. Prædiktionen af tilbagefaldsrisikoen kan både bruges til en vurdering af behandlingsbehov og til vurdering af, om en person er farlig at løslade.

Risikofaktorer opdeles i historiske eller statiske faktorer og dynamiske faktorer. De statiske/historiske faktorer er kendetegnet ved at vedrører omstændigheder omkring personens liv indtil undersøgelsestidspunktet og ved at være uforanderlige. Statiske/historiske faktorer kan f.eks. være alder, tidligere kriminalitet og intelligens. De dynamiske faktorer er kendetegnet af at vedrøre personens aktuelle livsomstændigheder og ved at være foranderlige, f.eks. alkohol- og stofmisbrug, social isolation og ansvarlighed. Vurderingen af risikoen for recidiv kan have indflydelse for valg af behandling og for løsladelse.

I relation til voksne seksualkriminelle fremhæver Craig, Brown³ & Stringer, at statiske eller historiske faktorer, der gentagende gange har kunnet forudsige seksuelt recidiv er: tidligere kriminalitet, seksuel afvigelse, psykiske forstyrrelser. Og at dynamiske faktorer, der kan forudsige recidiv er: manglende socialt netværk og manglende sociale evner ved løsladelse kan føre til forhøjet ængstelse, bekymring og recidiv (2003, s.51).

Hanson & Bussière, som foretager en meta-analyse af prædiktionsundersøgelser i relation til voksne seksualkriminelle, understreger dog, at en begrænsning vedrørende tilbagefaldsprædiktion er, at de

fleste prædiktorer er historiske. Som en konsekvens heraf er de også uforanderlige eller meget vanskelige at ændre på (1998, s. 358).

Caldwell ser i sin oversigtsartikel fra 2002 bl.a. på prædiktorer for tilbagefald for unge, der har begået seksuelle overgreb. Han siger, at når han ser på de prædiktorer, som er fundet på grundlag af undersøgelser af voksne seksualforbrydere, mener han ikke, at de kan bruges på unge. Adskillige undersøgelser viser, at historiske faktorer er de bedste prædiktorer. Han fremhæver prædiktorer, som at en person er ung, når han begår sit første seksuelle overgreb, at en person har begået flere tidligere overgreb, at en person er seksuel afvigende, og at personen har antisociale personlighedstræk (2002 s. 297). Hertil kommenterer han, at de unge for det første er unge og derfor også unge ved det første overgreb, men at det fremgår af recidivundersøgelser, at de ikke alle fortsætter med at begå seksuelle overgreb. Selvom voksne, der begår meget kriminalitet generelt, ofte begynder som unge, fortsætter majoriteten af ungdomskriminelle ikke en voksen kriminalitetskarriere. Med hensyn til om de er seksuelt afvigende, siger Caldwell, at det kan være yderst vanskeligt at fastslå, om det er tilfældet, eller om den unge alder spiller en særlig rolle for at deres ofre ofte er børn. Også med hensyn til antisociale personlighedstræk er det tænkeligt, at der kan ske udviklingsmæssige ændringer (2002, s. 297).

Caldwell finder i alt 10 undersøgelser, som forsøger at finde prædiktorer for tilbagefald til seksuelle overgreb for unge. Han konkluderer, at resultaterne er noget modstridende, og at der ikke foreligger så vægtige resultater, at det er muligt pålideligt at vurdere, om en ung, der har begået et seksuelt overgreb, på et senere tidspunkt vil begå et nyt. Han mener dog, at der inden for gruppen af unge, der har begået et seksuelt overgreb er en lille kerne, som kan udvikle sig til vedvarende at begå overgreb (2002, s. 300).

Såvel Kennedy, Licht & Caminez som Parks & Bard, der i henholdsvis 2004 og 2006 foretager prædiktionsundersøgelser, er enige med Caldwell i, at resultater med hensyn til at kunne forudsige, om en ung, der har begået et seksuelt overgreb, senere vil begå nye overgreb er ringe. Kennedy et al., der foretager en efterprøvning af et prædiktionsinstrument udviklet til unge, konkluderer, at instrumentet ikke kan forudsige tilbagefald til nye overgreb (2004, s. 10). I undersøgelsen indgår der i alt 156 drenge og unge mænd mellem 12 og 17 år, der har begået seksuelle overgreb. Parks & Bard konkluderer på deres undersøgelse, hvor de sammenligner tre grupper: a) unge, der har forgrebet sig på børn, b) unge, der har forgrebet sig på jævnaldrene eller voksne og c) en blandet gruppe, der har begået seksuelle overgreb mod både børn og voksne, at de foreliggende empiriske data vedrørende prædiktive faktorer og forskelle mellem undergrupper af børn og unge, der krænker andre seksuelt, stadig er tentative (2006, s. 338).

8. En heterogen gruppe

Flere forfattere fremhæver, at gruppen af unge, der begår seksuelle overgreb, er en heterogen gruppe f.eks. Wijk, Horn, Bullens, Bijleveld & Doreleijers (2005a), Moore, Franey & Geffner (2004), Righthand & Welch (2004), Caldwell (2002), Strange (2002) og Veneziano & Veneziano (2002). Moore et al. taler om, at på trods af forsøg på at finde karakteristika, som kan adskille unge, der begår seksuelle overgreb, fra unge, der begår anden kriminalitet eller fra unge generelt, er dette ikke lykkedes. Ligesom det endnu ikke er lykkedes at finde karakteristika, som kan anvendes til at underopdele de unge, der begår de seksuelle overgreb. Dette volder bl.a. problemer i forhold til at udvikle interventioner og behandling (2004, s. 6-7). Nogle forskere har forsøgt at udvikle typologier. Veneziano & Veneziano mener, der er behov for typologier, fordi der er tale om en heterogen gruppe, men de fremhæver, at de eksisterende typologier ikke er efterprøvet empirisk (2002, s. 252-253). Righthand & Welch siger, at de unge er en heterogen gruppe såvel med hensyn til overgreb som med hensyn til baggrund, men at de som samlet gruppe ikke adskiller sig meget fra gruppen af unge, der begår andre former for kriminalitet (2004, s.17-18). De hollandske forskere Wijk et al. er ikke enige i, at unge, der begår seksuelle krænkelser ligner gruppen af unge, der begår andre former for kriminalitet. De mener, at påstanden om, at unge seksuelle krænker ikke adskiller sig fra unge med andre former for kriminel adfærd, kan hænge sammen med, at undersøgelser overser, at begge grupper – og især de unge krænker – er heterogene grupper. De mener, at det er vigtigt at skelne mellem unge, der forgriber sig seksuelt på børn, og unge, der begår voldtægt (2005a, s. 25-26). Wijk et al. foretager selv en sammenlignende undersøgelse af drenge, der efter et lovbrud henvises til retspsykologisk og -psykiatrisk undersøgelse. Der indgår fire grupper i deres undersøgelse: 57 drenge, der har begået voldtægt eller seksuelle overgreb, 55 der har krænket børn seksuelt, 85 der har begået vold, og 80 der har begået berigelsesforbrydelser. Dette datamateriale er sammenstykket fra tre forskellige undersøgelser, som er publiceret inden for tidsrummet 1998 til 2004 overvejende af andre forskere (2005a, s. 28). Wijk et al. finder, at de seksuelle krænker er yngre end de unge, der begår andre former for kriminalitet (2005a, s. 31). De unges aldersspredning fremgår ikke af artiklen, men gennemsnitsalderen for dem, der undersøges i forbindelse med et seksuelt overgreb er henholdsvis 14,7 år for dem, der har begået voldtægt eller andre seksuelle overgreb, og 14,4 år for dem, der har krænket børn seksuelt. For unge, der har begået andre typer af kriminalitet, er gennemsnitsalderen 15,9 år for dem, der har begået vold, og 15,6 år for de berigelseskriminelle (2005a, s. 29). Endvidere finder de, at de unge krænker er mere neurotiske og har dårligere kontakt med jævnaldrende end de øvrige tre grupper (2005a, s. 31). Wijk et al. gør imidlertid opmærksom på, at det er vanskeligt at generalisere resultaterne fra deres undersøgelse, dels fordi de personer, der indgår, er en særlig og særlig belastet gruppe, og dels fordi de kun udgør 7,5 % af de unge, som dømmes (2005a, s. 32). Caldwell, som beskæftiger sig med prædiktorer for tilbagefald til nye seksuelle overgreb påpeger, at et af de mest bemærkelsesværdige resultater af den foreliggende forskning netop er, at disse unge udgør en heterogen gruppe. Han siger bl.a., at da unges seksuelle adfærd er meget varieret, giver det vanskeligheder med at identificere seksuel afvigelse hos unge, en faktor som anses for at være en god prædiktor for voksne, der begår seksuelle overgreb (2002, s. 296).

Zolondek et al. er nok de forskere, som mest kategorisk konkluderer omkring heterogeniteten i denne gruppe, når de ytrer, at den eneste definitive konklusion, der kan drages vedrørende unge, der begår seksuelle overgreb, er, at der er tale om en meget heterogen gruppe (2001, s. 73).

Nogle af problemerne med at forsøge at finde ensartetheder skal måske søges i det, lederen af Projekt JANUS psykolog Mimi Strange, som er en af de få danskere, som i nyere tid har beskæftiget sig med børn og unges seksuelle overgreb, siger: "Unge med seksuelt krænkende adfærd kan ikke beskrives som en ensartet (homogen) gruppe, og seksuelt krænkende adfærd er ikke en diagnose, men netop en adfærd" (2002, s. 57). Steen er inde på en lignende tankegang, når hun siger, at opfattelsen af, at de unge bliver værre og værre, og at de vil fortsætte uden behandling, flytter fokus fra handlingen/det seksuelle overgreb til personen, sædelighedsforbryderen, som en særlig personkategori. Og det er denne kategori man kommer til at forholde sig til – også i retssystemet (her ungdomsdomstolen) frem for den kriminelle handling. De unges adfærd anses at skulle findes i personens indre, ikke i deres omgivelser (2001, s. 347).

9. Særlige karakteristika

Selvom børn og unge, der begår seksuelle overgreb, fremstår som en heterogen gruppe, betyder det ikke, at der ikke kan findes visse karakteristika for gruppen. Strange siger således: "Da hidtidige forskningsresultater tyder på, at unge, som udvikler krænkende eller grænseoverskridende adfærd, kommer fra hjem, hvor de har været udsat for omsorgssvigt (psykisk/fysisk/seksuelt), har man i forskning og undersøgelser fokuseret på disse oplevelser som en væsentlig baggrundsfaktor for udvikling af krænkende adfærd" (2002, s. 28). Det er helt i overensstemmelse med det, Righthand & Welch finder i deres oversigtsartikel fra 2004, hvor de konkluderer, at det ser ud til, at mange unge, der udsætter andre for seksuelle krænkelse, har levet i dysfunktionelle familier og ikke har fået følelsesmæssig støtte (2004, s. 20). Endvidere siger de, at undersøgelser finder, at 40-80 % af de unge, der begår seksuelle overgreb, selv har været udsat for seksuelle overgreb (2004, s. 19).

Righthand & Welch når, på baggrund af den litteratur de har gennemgået, frem til, at følgende kan siges at karakterisere disse unge:

1. De forgriber sig oftere på personer af hunkøn
2. Ofrene er ofte markant yngre
3. Ofrene er oftest familiemedlemmer eller bekendte
4. De er mindre voldelige end voksne, men bruger intimidering, trusler om vold, tvang eller ekstrem vold
5. De, der forgriber sig på jævnaldrende eller voksne, tenderer at bruge mere styrke/magt/vold end de, der forgriber sig på yngre børn (2004, s. 19).

Endvidere siger de, at forskning igen og igen viser, at de unge har dårlige sociale kompetencer. De er socialt isolerede, de har få venner og føler sig ikke knyttede til deres skolekammerater. De omtaler bl.a. en undersøgelse af Miner & Crimmins, som sammenligner gruppen med unge, der har begået anden kriminalitet, og unge, der ikke har begået nogen form for kriminalitet, hvor Miner & Crimmins finder, at de unge, der har misbrug andre seksuelt, har færre venner og dårligere kontakt til skolekammerater, end de to andre grupper. Righthand & Welch konkluderer, at interventioner, som styrker disse forhold, må formodes at kunne reducere de unges krænkende adfærd (2004, s. 21). Når de to forfattere ser på undersøgelseernes samlede resultater vedrørende skoleproblemer, når de frem til det mere usikre resultat, at de unge måske har skoleproblemer (2004, s. 23).

Det fremgik allerede af tidligere omtalte undersøgelser, at der ikke indgår mange piger i undersøgelser af børn og unge, som krænker andre seksuelt. Righthand & Welch siger i deres opsamlingsartikel, at piger anslås at udgøre mellem 2 og 11 % af de unge, der forgriber sig seksuelt på andre. De fleste antager, at der er færre piger, der opdages, f.eks. når de begår overgreb i forbindelse med, at de er barnepiger, og at deres andel derfor er højere. Det ser ud til, at disse piger har været udsat for dårligere og mere krænkende opvækstforhold end de tilsvarende drenge (2004, s. 25). Eftersom andelen af piger i de forskellige undersøgelser er lille, forsvinder viden om dem i de samlede resultater. Moore, Franey & Geffner påpeger, at pigerne sjældent er genstand for selvstændige undersøgelser, og at specifik viden om dem derfor er meget begrænset (2004, s.3). Pigerne ser ud til på mange måder at ligne drengene i den adfærd, de udviser, men der er ifølge Righthand & Welch betydelig flere af dem, der selv har været udsat for seksuelle og fysiske overgreb samt vanrøgt i deres opvækst. Endvidere er de overgreb, pigerne har været udsat for, mere alvorlige (2004, s. 25). Det kan derfor nok også siges, at et karakteristikum er, at det overvejende er drenge og unge mænd, der krænker andre seksuelt.

Også Strange foretager en litteraturgennemgang, og hun når frem til følgende hovedresultater: ”De unge, som altovervejende er drenge/mænd, har – ud over den seksuelt krænkende adfærd – ofte udvist adfærdsforstyrrelse i form af antisocial adfærd, har indlæringsvanskeligheder og har vist tegn på dårlig tilpasning og manglende trivsel gennem barndommen. Særligt ser det ud til, at de unge har begrænsede evner i socialt samspil med andre, ikke mindst jævnaldrende, med heraf følgende isolation” (2002, s. 11). Det er da også, hvad Strange finder i sin egen interviewundersøgelse. Det er en af de meget få danske undersøgelser, der findes. Strange interviewer 9 drenge/unge mænd i alderen 14-20 (alle potentielle interviewpersoner var af hankøn), heraf har de 7 begået krænkelserne før det fyldte 18. år. Undersøgelsen omfatter udelukkende såkaldte ”hands-on” overgreb (2002, s. 70-80).

I Projekt JANUS seneste statusrapport oplyses det, om 72 børn og unge, som har gennemgået en psykologisk undersøgelse i projektet, at: ”... hovedparten af de børn og unge, som blev henvist til behandling i Projekt JANUS i perioden august 2003 til december 2006, var præget af forskellige vanskeligheder af intellektuel, opmærksomheds- og personlighedsmæssig art, som har medført for-

ringet social og interpersonel kompetence og givet anledning til dårlig selvværdsfølelse” (2007, s. 11).

Veneziano & Veneziano fremhæver, at det tilbagevendende kan påvises, at der er alvorlige familieproblemer, adskillelse fra forældre og anbringelse uden for hjemmet. Egne erfaringer med seksuelle overgreb, vanrøgt eller fysisk misbrug. Social akavethed eller isolation. Indlærings- eller adfærdsmæssige problemer i skolen (2002, s. 250). Veneziano & Veneziano siger endvidere, at en stor del af de unge (40-80 %) har været udsat for seksuelle overgreb, der tidsmæssigt er tæt på de overgreb, de unge selv begår (2002, s. 249).

Långström omtaler en amerikansk undersøgelse fra 1994 af 900 børn, der vides at have været udsat for fysisk traumatisering og vanrøgt. Disse børn følges ind i voksenalderen og sammenlignes med en kontrolgruppe af klassekammerater, som ikke har været udsat for overgreb eller vanrøgt. Undersøgelsen viser, at risikoen for senere at begå et seksuelt overgreb er fire til fem gange højere for de børn, der selv har været udsat for et seksuelt eller et fysisk overgreb og to gange forhøjet for dem, der har været udsat for vanrøgt (2001, s. 19-20).

De to canadiske forskere Leclerc & Tremblay studerer modus operanti hos unge krænker. Materialet består af 103 drenge i aldersgruppen 12-17 år, som er i behandling for et seksuelt overgreb mod et barn. Barn defineres i denne sammenhæng som under 12 år og mindst tre år yngre end krænkeren. Deres resultater vedrørende modus operanti er uklare, men de finder, at i 63,1 % af tilfældene er der tale om et overgreb inden for familien, mens 18,4 % udelukkende har forgrebet sig på et barn uden for familien, og andre 18,4 % har krænket børn både inden for og uden for familien (2007, s. 25).

Den svenske landsdækkende kortlægningsundersøgelse viser, at krænker og offer i ca. 90 % af tilfældene kender hinanden godt. De er søskende, i familie, bor hos samme plejefamilie, bor på samme institution eller er bekendte (Kjellgren et al., 2006, s. 362).

En nyere dansk undersøgelse kan belyse, at der foregår overgreb mellem børn anbragt på institution. Undersøgelsen er foretaget af Jill Mehlbye og baseret på et spørgeskema udsendt til 211 døgninstitutioner i Danmark. 149 af disse institutioner for børn og unge besvarer spørgeskemaet. Et af spørgsmålene vedrører kendskab til seksuelle overgreb på børn og unge under deres ophold på institutionen inden for de sidste to år. Da der ikke kan indsamles oplysninger om hvor mange børn, der er anbragt på institutionerne i undersøgelsesperioden, er det kun muligt at oplyse om det absolutte omfang, og ikke andelen af børn og unge, der udsættes. Mehlbye påpeger, at da der er et bortfald af institutioner, kan undersøgelsen kun give et indtryk af omfang og minimumstallet for disse overgreb på institutioner (2006, s. 20).

Af de 149 institutioner, der besvarer spørgeskemaet, oplyser 41 institutioner, at der inden for de sidste to år er sket seksuelle overgreb mod børn eller unge anbragt på institutionen fra andre børn og unge anbragt på institutionen. Mehlbye siger: "Institutionerne oplyser således samlet, at 36 piger har været udsat for seksuelle overgreb fra en dreng på institutionen, mens 28 drenge har været udsat for overgreb fra en anden dreng. Seks piger har (tillige) været udsat for overgreb fra en anden pige på institutionen" (2006, s. 48).

Oplysningerne om de seksuelle overgreb kommer overvejende fra de børn, der har været udsat for overgreb, men også i en vis udstrækning fra de andre anbragte børn. I betydelig færre tilfælde kommer oplysningerne fra barnets familie eller ansatte på institutionen (2006, s. 49). I alle sager sker der underretning til socialforvaltningen, mens der i 29 tilfælde sker anmeldelse til politiet (2006, s. 50).

Burton & Meezan, som i en oversigtsartikel fra 2004, når frem til resultater i overensstemmelse med de ovenfor omtalte, mener, at det er vigtigt at bevæge sig videre til mere sofistikerede undersøgelser, der ikke blot ser på enkelte faktorer, hvis man skal forstå, hvorfor unge begår seksuelle overgreb og arten af overgrebene (2004, s. 61). Endvidere taler de om, at der er problemer vedrørende de sampler, der bruges i undersøgelser. De er f.eks. små, og de er ikke repræsentative, hvilket påvirker de analyser, der kan foretages, og gør generalisering umulig (2004, s. 64-65). Burton & Meezan lægger vægt på, at det skal erindres, at mange, der udsættes for seksuelle overgreb i opvæksten, ikke selv begår overgreb mod andre (2004, s. 56).

Strange er enig i Burton & Meezans sidste udsagn, når hun udtaler: "Det ser ud til, at mens de fleste, som udsættes for en eller anden grad af fysisk afstraffelse eller vold i hjemmet, ikke udvikler seksuelt krænkende træk, så gør det sig omvendt gældende at der blandt unge, som udvikler seksuelt krænkende adfærd ses stor hyppighed af erfaringer med at have været offer for eller vidne til vold i hjemmet. Det betyder, at andre faktorer end selv at have været offer for seksuelt misbrug er udslagsgivende for at udvikle krænkende adfærd" (2002, s. 108).

Nogle forskere stiller spørgsmålstejn ved om nogle af de forhold, der betegnes som karakteristiske for børn og unge, der begår seksuelle overgreb, nu også er karakteristika for netop denne gruppe, eller om de mere er karakteristika for unge, der begår kriminalitet.

En af disse forskere er Långström som udtaler, at erfaringer med fysisk vold, vanrøgt eller at være vidne til vold i familien under opvæksten forekommer hos op til halvdelen af unge seksualkriminelle. To undersøgelser viser imidlertid, at dette resultat ikke adskiller sig fra det, de unge, der begår anden kriminalitet har været udsat for (2001, s. 18). Endvidere finder han, at de ikke har større indlærings- og adfærdsproblemer end unge, der begår anden form for kriminalitet. Långström gør i øvrigt opmærksom på, at viden om unge, der begår seksuelle overgreb, overvejende er baseret på

unge, som straffesystemet eller andre offentlige myndigheder får kendskab til, og at man derfor kan risikere at overvurdere visse baggrundsfaktorer og visse karakteristika (2001, s. 13).

Righthand & Welch, som når frem til, at en stor andel af unge, der begår seksuelle overgreb, selv har oplevet at blive udsat for seksuelle krænkelser, siger, at det ikke altid afviger fra det omfang, der findes blandt unge, der begår andre former for kriminalitet (2004, s. 19).

Wijk, Loeber, Vermeiren, Pardini, Bullens & Doreleijers foretager en sammenlignende undersøgelse, der tager udgangspunkt i et stort datamateriale bestående af en almindelig ungdomspopulation fra Pittsburgh i USA. Blandt disse findes en gruppe på 39 drenge og unge mænd, der enten er dømt for voldelige seksuelle overgreb – overvejende voldtægter – eller som selv oplyser, at de har begået sådanne. Endvidere findes der en gruppe på 430 drenge og unge mænd, der har været voldelige. Det er disse to grupper, der danner grundlag for sammenligningen. Sammenligningen viser, at de to grupper overvejende er ensartede. Der er dog tendenser til, at der blandt dem, der har begået seksuelle overgreb, er flere, som er løbet hjemmefra, og at de gennemgående klarer sig bedre i skolen. Endvidere er der en tendens til, at de oftere har en ung mor og/eller en dårlig uddannet mor, samt at de opdrages med manglende disciplin. Endelig er der en tendens til, at de bor i bedre kvarterer, men i dårligere huse end de voldelige unge. Det fremhæves dog, at begge grupper oplever alvorlige familieproblemer (2005b, s. 346-348). Forfatterne konkluderer, at undersøgelsen ikke giver empirisk grundlag for at understøtte, at børn og unge, der begår seksuelle overgreb, skal have en særskilt behandling (2005b, s. 349).

Letourneau & Miner konkluderer, at den empiriske litteratur understøtter det synspunkt, at unge, der begår seksuelle overgreb, ikke er forskellige fra unge, der begår andre former for kriminalitet. Letourneau & Miner fremhæver, at de to gruppers ensartede recidivmønstre peger i retning af, at seksuelle overgreb blot er en blandt flere former for kriminel adfærd (2005, s. 297). Righthand & Welch tilslutter sig denne forståelse, idet de udtaler, at de unge også ofte er involveret i anden kriminalitet, hvilket kan være udtryk for, at de seksuelle overgreb er en facet af en kriminel adfærd, siger forfatterne (2004, s. 18). Letourneau & Miner afviser dog ikke, at der formentlig er en mindre gruppe af de unge, som fortsætter med at begå seksuelle overgreb også ind i voksenalderen, og som derfor har brug for længerevarende behandling under sikre forhold.

Jeg har tidligere omtalt, at det ser ud til, at unges recidiv til seksualkriminalitet er lavere end voksne seksualkriminelles. Dette sammenholdt med, at det kan ser ud til, at unge, der krænker andre seksuelt ligner andre unge, der begår andre former for kriminalitet, har ført videre til, at nogle forskere mener, at det er en misforståelse, at børn og unge, der begår seksuelle overgreb, vil fortsætte hermed. Becker & Hicks siger, at det ikke blot er en misforståelse, at de unge fortsætter med at begå seksualkriminalitet som voksne, men også at det er en misforståelse, at de ligner voksne seksualforbrydere (2003, s.399).

Waite, Keller, McGarvey, Wieckowski, Pinkerton & Brown understreger, at disse misforståede opfattelser af unge, der begår seksuelle overgreb, er overtaget fra forståelsen af voksne sædelighedskriminelle, men at det er meget problematisk, når denne opfattelse overføres til unge, fordi der helt ses bort fra, at unge stadig udvikler sig og kan ændre sig i relation til seksualitet og adfærd (2005, s. 314). Righthand & Welch siger ligeledes, at der ikke er beviser for, at udsagnet ”en gang seksualforbryder altid seksualforbryder” holder for de unge, og at det derfor kan være skadeligt for dem at blive stemplet som seksualkriminelle i en tid, hvor de udvikler sig (2004, s. 28). Et synspunkt, som Veneziano & Veneziano tilslutter sig, når de udtaler, at det skal fremhæves at adskillige undersøgelser har konkluderet, at det kan have negative konsekvenser at stemple disse unge som sædelighedsforbrydere (2002, s. 254).

10. Hvad skal behandlingen indeholde

Et af formålene med denne rapport beskrives i min oprindelige projektbeskrivelse således: ”... at foretage en opsamling af litteratur, som kan belyse forhold ved behandling af unge, der har begået seksuelle overgreb, som betragtes som væsentlige for behandlingssucces”.

Flere forskere forholder sig, på baggrund af foreliggende forskning om unge, der begår seksuelle overgreb, til hvad de mener, en behandling for disse unge mennesker skal lægge vægt på og indeholde.

Righthand & Welch tager afstand fra de alvorlige reaktioner, der sættes i værk over for unge, der begår seksuelle overgreb. De påpeger, at recidiv undersøgelser viser, at en forholdsvis lille del af de unge begår nye overgreb, og at der er væsentlige forskelle mellem voksne og unge, hvorfor forståelsen ”en gang sædelighedsforbryder altid sædelighedsforbryder” ikke kan underbygges empirisk, når det gælder unge. Dette må, efter deres opfattelse, få en betydning for behandlingen af de unge (2004, s. 16-17). De slutter deres artikel af med at sige, at det er vigtigt at huske, at der først og fremmest er tale om børn og unge mennesker, og at de er andet og mere end det overgreb, de har begået. Interventionerne skal derfor, siger de, være individuelle og udviklingsmæssigt adækvate (2004, s. 28).

Såvel Veneziano & Veneziano (2002, s. 254) som Hunter, Figueredo, Malamuth & Becker (2003, s. 28) fremhæver, at behandlingen for unge, der begår seksuelle overgreb, er udformet på grundlag af behandling for voksne seksualkriminelle, og at det ikke er blevet fastslået, at disse behandlingsprogrammer er effektive for de unge. Veneziano & Veneziano mener, at det kan være en god ide, at se i retning af de behandlingsprogrammer, som har vist sig effektive for unge, der begår andre former for kriminalitet. Begrundelsen herfor er, at der er mange lighedspunkter mellem de to grupper af unge. Herudover argumenterer de for en mere holistisk behandlingstilgang, som kan tage højde for

samtligede problemer, de unge har, i stedet for blot at fokusere på, at de unge har begået et seksuelt overgreb (2004, s. 255-256).

Caldwell er enig i, at det måske ikke er sikkert, at decideret seksuel overgrebsbehandling er det bedste for de unge, fordi den behandlingsform ikke har vist større effekt end behandling for kriminel adfærd generelt. Endvidere har den almindelige kriminalitetsbehandling den fordel, siger han, at den ikke medfører stempeling som seksualforbryder (2002, s. 295).

Også Kolko, Noel, Thomas & Torres lægger vægt på, at behandling af unge skal omfatte mere end behandling, der blot fokuserer på de seksuelle overgreb. De taler om flere områder, der bør tages højde for: Familie, skole, kammerater, kultur og socioøkonomisk status (s. 175). De fremhæver derfor også vigtigheden af at arbejde med de fire temaer a) seksuelle overgreb, b) individuel psykopatologi og familiær dysfunktion, c) almindelig tilpasningsformåen og kompetencer og d) relationer til kammerater, lærere og familiemedlemmer (2004, s. 180).

Zankman & Bonomo, som i modsætning til mange af de andre forfattere, taler for en kognitiv-adfærdsterapeutisk tilgang, lægger vægt på, at familierapi kan føre til, at familien selv kan tage over, når børnene og forældrene lærer de teknikker, der kan stoppe en problematisk adfærd (2004, s. 153-154).

Longo argumenterer ligeledes for en integreret og holistisk behandling. Han mener, at den fremherskende kognitive-adfærdsterapeutiske behandlingsform er rigid og ufleksibel, og at den fokuserer for meget på de seksuelle overgreb frem for den samlede person og dennes udviklingsmuligheder. Behandlingsformen passer ifølge ham i særdeleshed dårligt til børn og unge mennesker (2004, s. 194-195). Han siger, at i arbejdet med unge er det vigtigt at være opmærksom på, at de ikke er små voksne, og at arbejdet med dem derfor må tage højde for udviklingsmæssige og kontekstuelle emner såvel som evner og muligheder for indlæring. Unge er påvirkelige og har en stor helbredende kapacitet efter traumer og oplevelser i barndommen, som har resulteret i adfældsproblemer (2004, s. 212). Strange er inde på noget af det samme, når hun taler om, at unge er midt i deres psykoseksuelle udvikling, og at de ikke har udviklet en mere generel krænkermentalitet eller er stivnet i en mere tvangsmæssig form (2002, s. 35-36). Longo mener, at det er forkert at se den unge alene som en, der har begået seksuelle overgreb. Det er kun én del af personen. Andet, som der bør lægges lige så stor vægt på, er f.eks. familie, venner, kærester, skole, interesser, sport og samfund (2004, s. 212). Longos begrundelse for at ville anvende en holistisk behandlingsform er, at den terapeutiske relation er omdrejningspunktet for behandlingen, og at der lægges vægt på helbredelse og velvære (2004, s. 195), samt at med en holistisk behandling behandles hele personen og ikke bare et særligt problem (2004, s. 212).

Efta-Breitbach & Freeman siger, at der i behandling af unge, der begår seksuelle overgreb, lægges for lidt vægt på de positive træk, som også findes hos disse unge. De mener, at det hænger sammen

med, at de positive træk og egenskaber ikke er direkte relaterede til risikofaktorer, som bruges til at forudsige sandsynligheden for, at de unge recidiverer. Efta-Breitbach & Freeman påpeger, at det er svært for mennesker at opnå fremskridt i en behandling, hvor der alene arbejdes med at undgå en problematisk adfærd. De mener derfor, at behandlere i højere grad skal have øje for og lægge vægt på at fremelske de unges positive sider og styrker samt lægge større vægt på unges evne til udviklingsmæssig ændring. Efta-Breitbach & Freeman mener også, at forskningen vedrørende behandling af unge, der begår seksuelle overgreb, bør tillægge faktorer, der kan bevirke positive behandlingsresultater større vægt (2004, s. 274-275).

Letourneau & Miner konkluderer i lighed med Veneziano & Veneziano og Caldwell, at unge, der begår seksuelle overgreb, og unge, der begår anden form for kriminalitet ligner hinanden. Endvidere siger de, at den behandling, der viser sig at være den bedste for unge med kriminel adfærd, er en multi-dimensionel behandling, som foregår, mens de fortsat bor hjemme, og som inddrager ikke bare de unge selv, men også personer i deres omgivelser (2005, s. 306-307).

Der findes ikke mange oplysninger om, hvad de unge selv mener om den behandling, de gennemgår. Forskerkollektivet Franey, Viglione, Wayson, Clipson & Brager foretager imidlertid en mindre undersøgelse af, hvad der sker med drenge og unge mænd, der har begået seksuelle overgreb, efter at de har forladt behandlingen. I undersøgelsen indgår der et spørgeskema og et personinterview. Deres undersøgelse tager udgangspunkt i 101 unge, som har deltaget i et to-årigt dagbehandlingsprogram for drenge mellem 12 og 17 år, der har begået seksuelle overgreb. Behandlingen er tvunget for de fleste af deltagerne (2004, s. 298).

Franey et al. opsætter nogle kriterier for deltagelse i undersøgelsen, f.eks. at behandlingen skal være afsluttet for mindst et år siden. Ud af de 101 er der 51, som kan opfylde dette kriterium. Andre kriterier er, at de unge skal have fuldført behandlingen, at de ikke må have begået nogen form for kriminalitet efter behandlingen, at de ikke er under 18 år på interviewtidspunktet, samt at de unge indvilligede i at deltage i interviewundersøgelsen. Forskerne ender op med 7 personer, som opfylder samtlige de opstillede kriterier (2004, s. 298).

Behandlingen er en 12-trinsbehandling, hvor der bliver lagt stor vægt på at vedkende sig det seksuelle overgreb. I interviewene er der dog ingen af de unge, der giver udtryk for, at de opfatter sig selv som sædelighedskriminelle, og de tror ikke, at de vil komme til at begå et nyt overgreb. Heller ikke Strange finder, at de unge fra hendes undersøgelse umiddelbart giver udtryk for, at de har begået en kriminel eller forkert handling. Strange udtaler således: ”De udtrykker ikke *uopfordret*, at deres handling var forkert, fordi den skadede offeret, eller på baggrund af at de havde gjort sig tanker om, hvad det havde gjort ved offeret. De formulerede oftest, at det var gået op for dem, at det var forkert, som følge af omverdenens sanktioner, i form af politi, domstole, sociale myndigheder, forældre, psykologer etc. ...”(2002, s.120). Andetsteds siger Strange, at de unges forklaring på baggrunden for, at de begik seksuelle overgreb, ofte er uklare eller uigennemskuelige eller ligefrem ikke

eksisterende, og at intentioner eller motiver for overgrebene dermed bliver tilsvarende svære at beskrive (2002, s. 16).

De syv unge mænd har en vanskelig skolegang bag sig med indlæringsvanskeligheder. De taler alle om vanskeligheder i hjemmet såsom misbrugsproblemer og fraværende forældre. Forfatterne udtaler, at de fleste af de unge er vokset op i kaotiske familier. De fleste har endvidere været udsat for fysiske overgreb i familien – ofte som disciplinering, og fire ud af de syv unge havde været udsat for seksuelle overgreb. Nogle af de unge kan dog berette, at deres familie har taget aktiv del i deres behandling (2004, s. 301-304).

Seks af de syv unge mener, at behandlingsprogrammet har været en hjælp for dem. De fremhæver, at det, der har været til størst hjælp for deres behandlingssucces, er a) støtte fra deres familie, b) terapeutisk støtte og c) at lære at planlægge og tænke sig om (2004, s. 311-312).

Franey et al. henviser til en tidligere undersøgelse af Bremer fra 1993, som når til lignende resultater. I denne undersøgelse bliver de unge endvidere spurgt om, hvad i behandlingen, der har hjulpet dem til at undgå fremtidige overgreb. De fleste svarer, at det er terapeuternes omsorg og muligheden for at udtrykke følelser. Endvidere fremhæver nogle betydningen af at lære om relationer og at lære at identificere og udtrykke følelser (2004, s. 296-297). Når de unge lægger så stor vægt på disse forhold, kan det måske have en sammenhæng med de oplevelser, de har med sig fra deres opvækst. Strange udtaler: ”De unge har ikke let ved at sætte ord på deres relationer til nære omsorgspersoner – relationerne kan virke ubearbejdede, eller der er simpelthen ikke eksempler på erindringer om omsorg” (2002, s. 85).

I opsamlingen af effekten af behandling for voksne seksualkriminelle fremgår det ligeledes, at terapeut-klient relationen betragtes som vigtig for en vellykket behandling (Kongstad, 2006, s. 47-48).

Franey et al. siger, at der ikke er nogen viden om, hvor mange behandlingsprogrammer, der inkluderer moduler, der beskæftiger sig med at indgå relationer og bevare dem samt almindelige daglige færdigheder i øvrigt, men at det er det, disse syv unge peger på, som noget der bør tilføjes – behandlingen bør række længere end det forbrydelsesspecifikke (2004, s. 315).

Den danske psykolog Kapland udtaler sig ikke direkte om, hvad behandling for unge, der begår seksuelle overgreb, skal indeholde, men hun lægger vægt på, at ”(s)eksuelt krænkende adfærd hos unge har ... en multifaktoriel etiologi”. Eftersom området stadig er nyt og med en begrænset viden, er der imidlertid behov for, siger hun: ”nærmere undersøgelser af de unge, deres personlighed, karaktertræk, familiemæssige og sociale baggrund. Det er væsentligt at opnå et kendskab til de dynamikker, der kan lede til overgrebsadfærd i forsøg på at tilbyde en behandling, der kan matche de unges behov og specifikke vanskeligheder og afværge en fortsat fejludvikling samt afværge, at de begår flere overgreb” (2005, s. 33). Kapland betragter altså i lighed med de ovenfor omtalte interna-

tionale forfattere unges seksuelle overgreb, som udslag af flere faktorer, som har relevans for behandlingen.

Det svenske behandlingsprogram BUP-Elefanten i Linköping ser ud til at indeholde i alle tilfælde en del af det, som de ovenstående forfattere mener, der er brug for i behandlingen af unge, der begår seksuelle overgreb. Denne behandling består af en blanding af familierapi, psykodynamiske og konstruktivistiske modeller komplementeret med kognitiv terapi. Endvidere er også traumeteori en vigtig base for behandlingen (Larsson, 2000, s. 169-170).

Opsamlende kan det siges, at der er en række forskere, som argumenterer for, at behandlingstiltag over for unge, der begår seksuelle overgreb, bør have en bred tilgang, hvor behandlingen tager fat om alle de problemer, de unge har. Flere af forfatterne fremhæver, at recidivet hos disse unge er lavt, men der findes endnu ikke pålidelige prædiktorer, som kan forudsige hvilke unge, der med sandsynlighed kommer til at begå et nyt seksuelt overgreb. De opvækstproblemer, som beskrives i de overvejende amerikanske undersøgelser, ser ikke ud til at adskille sig markant fra de få danske og svenske undersøgelser, der findes. Der er derfor grund til mene, at en behandling, der forholder sig til unges samlede problemkomplekser, også kan være at foretrække i en nordisk sammenhæng.

11. Opsamling og konklusion

Det er ikke helt uforståeligt, at Veneziano & Veneziano udtaler, at der er behov for mere forskning om unge, der begår seksuelle overgreb (2002, s. 256), og at Moore et al. siger, at forskningen på dette område har lang vej igen (2004, s. 7). Zolondek et al. peger f.eks. på, at der er brug for en grundig beskrivelse af unges seksuelle overgreb for at skabe et billede af, hvem de unge er, og hvad de gør. De siger videre, at beklageligvist kommer den meste viden fra kliniske beskrivelser og små sampler, hvilket stiller spørgsmål ved repræsentativiteten (2001, s. 74-75). I det hele taget udtaler de fleste af de forskere, der er henvist til i rapporten, at der er behov for forskning på området.

De fleste forskere fremhæver, at unge, der begår seksuelle overgreb, er en heterogen gruppe. Det samme gør sig gældende for forskningen om voksne seksualkriminelle, også her fremhæves det, at der er tale om en heterogen gruppe. Dette sammenholdt med, at det er en forholdsvis lille gruppe volder store forskningsmæssige problemer. Såvel for de unge som for de voksne bliver det vanskeligt at opsplitte dem i undergrupper f.eks. i forhold til arten af seksuelle overgreb, i forhold til personlighedsforstyrrelser eller i forhold til demografiske baggrundsvariable. I relation til behandlingseffekt betyder det, at det bliver stort set umuligt at vurdere, om visse typer af behandling virker bedre i forhold til visse personer og visse overgrebstyper. For de voksne sædelighedsforbrydere kan der i forhold til recidiv påvises, at det ser ud til, at der er en vis sammenhæng mellem de seksuelle overgrebs art og recidiv. ”De resultater, der fremkommer, ligner de resultater, som Christiansen m.fl. nåede frem til i 1965: at ekshibitionister og de, der begår seksuelle overgreb mod børn uden

for familien, har det højeste recidiv, mens de, der begår overgrebene inden for familien har det laveste” (Kongstad, 2006, s. 28). Set i forhold til, at langt de fleste unge begår de seksuelle overgreb mod familiemedlemmer eller andre, der er tæt på dem, er det tankevækkende. Det er dog nok ikke muligt umiddelbart at sammenligne voksne og unge, der begår seksuelle overgreb. Det må formodes, at alderen i sig selv spiller en ikke ringe rolle. Derfor er det også problematisk, at aldersspredningen i mange af undersøgelseerne er stor. Som det er omtalt i indledningen påpeger Kjellgren, at det er vigtigt at skelne mellem børn og unge, fordi de har forskellige behandlingsbehov, og fordi det er forskellige pædagogiske metoder, der skal anvendes i forhold til de to grupper.

Et af de temaer, som tilbagevendende diskuteres i denne forskning, er omfanget af børns og unges seksuelle krænkelse. Når der ses på de oplysninger, der foreligger af mere faktuel karakter, er antallet ret så begrænset. Der findes kun en landsdækkende undersøgelse. Det drejer sig om den tidligere nævnte svenske undersøgelse fra 2006 vedrørende børn og unge mellem 12 og 17 år. Undersøgelsens resultater viser, at 6 ud af 10.000 drenge i aldersgruppen har begået et seksuelt overgreb, så der er altså tale om de helt små promiller. Som adskillige forfattere fremfører, er der et mørketal, men det er helt uvist, hvor stort det er. Nogle forskere har henholdt sig til, at der findes enkelte undersøgelser, hvor en større eller mindre andel af voksne seksualkriminelle oplyser, at de har begået seksuelle overgreb som unge, hvilket tages som udtryk for, at der findes uopdagede overgreb blandt unge. Det er en klar antagelse, at der er et mørketal for netop krænkelse og overgreb med et seksuelt islæt, og når ofrene herfor er børn. Nogle forskere vender argumentationen om og siger, at når voksne sædelighedskriminelle erkender at have begået overgreb som unge, så kan dette tages som udtryk for, at der er en risiko for, at unge, der begår seksuelle overgreb, fortsætter hermed som voksne. Netop hvorvidt de unge fortsætter med at begå overgreb også i voksenalderen er et tema, som optager og bekymrer flere forfattere. De foreliggende undersøgelser af recidiv tyder på, at de unges tilbagefald til nye seksuelle overgreb er lavt. Den overvejende del af de unge har ikke noget kendt recidiv. Den recidivprocent, der findes, er dog bl.a. afhængig af undersøgelseernes opfølgningstid, således at jo længere opfølgningstiden er, jo højere er recidivet. Tilbagefaldsprocenten er imidlertid uanset opfølgningstiden lav, og det gælder såvel for unge, der får behandling og unge, der ikke får nogen behandling, de fleste fortsætter ikke. Det er muligt at nogle få af de unge, som begår seksuelle krænkelse, også vil begå seksuelle overgreb senere i livet, men alt peger i retning af, at langt de fleste af de unge ikke kommer til at begå flere overgreb. Forskningen har endnu til gode at vise, om der er særlige prædiktorer eller typologier, der kan hjælpe til at finde ud af, hvilke unge, der eventuelt er i fare for at begå nye overgreb. De prædiktorer som hyppigt omtales i relation til voksne seksualkriminelle, ung alder ved første seksuelle overgreb, seksuel afvigelse og psykiske forstyrrelser, er ikke brugbare for unge, da det er historiske prædiktorer, som ikke giver mening i relation til unge mennesker.

For danske forhold er det problematisk, at langt den overvejende del af undersøgelser af børn og unge, der begår seksuelle overgreb eller krænker andre seksuelt, er amerikanske. I USA og de få andre lande, som er repræsenteret blandt de lande, hvorfra der kommer undersøgelser på området,

ligger den kriminelle lavalder en del lavere end i Danmark. Endvidere har man ungdomsdomstole, som tager sig af mange af de regelbrud og lovovertrædelser, som børn og unge involveres i.

Ungdomsdomstole har et element af hjælpeforanstaltning, men det er en meget anderledes tilgang til at behandle børns og unges problemer, end den vi kender i Danmark.

En række amerikanske forskere reagerer over for de strafferetlige reaktioner og andre restriktioner i forhold til disse unge. Der er en ret udbredt opfattelse af, at det er bedre at behandle end at straffe, og at den restriktive og straffende politik, der er fremherskende i USA, ikke gavner hverken de unge eller den offentlighed, det er tanken at beskytte. Der er imidlertid ikke nogen egentlig viden om hvilken behandling, der virker. Der bliver dog fra flere sider peget på forhold, der bør inddrages i behandlingen. De fleste forskere peger på en bred behandlingstilgang, som tager højde for at undersøgelser viser, at mange af de unge har en yderst problematisk opvækst, og at forholdsvis mange af dem også begår andre former for kriminalitet.

Nogle forskere mener, at der kan være et paradigmeskift på vej i USA, som går i retning af en mindre restriktiv intervention over for børn og unge, der begår seksuelle overgreb. Måske kan vi i Danmark lære af de amerikanske erfaringer og springe den straffende og restriktiv reaktion over.

Jeg har tidligere omtalt, at Strange lægger vægt på, at børn og unges seksuelle overgreb er en adfærd og ikke en diagnose. Hermed siger hun, at det er handlingen, der er noget galt med, ikke personen. I en af de meget få kvalitative undersøgelser af voksne seksualkriminelle har det vist sig yderst problematisk, at de ofte oplever udstødelse. Det drejer sig om en svensk undersøgelse fra 2003 foretaget af Månsson, Hedin, Kuosmanen & Lindholm. Når vi taler om børn og unge, er det endnu vigtigere, at der ikke sker en udstødelse af dem som personer, og at det i reaktionen over for dem er deres handlinger og ikke dem selv, der forkastes. Børn og unge er midt i deres udvikling og de interventioner, der rettes mod dem, kan få stor indflydelse for deres fremtidige tilværelse. Strange udtaler, at ved en tidlig indsats antages det, at man kan forebygge, at nogle unge udvikler sig til at blive seksuelle krænkerer som voksne, og at man kan påvirke personlighedsudviklingen hos de unge (2002, s. 10). Der er nok en større tiltro til, at det er muligt at påvirke unge, der begår seksuelle overgreb end voksne, netop fordi der er en opfattelse af, at det er lettere at forandre tidligt i menneskers udvikling. Det er typisk, at når der tales om forebyggelse i forhold unge, så tales der om at hindre de unge i at udvikle sig til voksne sædelighedsforbrydere. I forhold til voksne seksualkriminelle er der flere forfattere, der taler om en bredere anlagt primær forebyggelse (Kongstad, 2006, s. 48-49). Mange af de undersøgelser, der omtales i rapporten, finder, at de unge ofte også begår andre former for kriminalitet, og at de på mange måder har livsbetingelser, som ligner de vilkår, der kendes fra unge, der begår anden kriminalitet. Flere forskere taler om, at behandling af de unge bør tage højde herfor. Man kunne argumentere for, at disse forhold lige så vel kunne danne grundlag for en primær forebyggelse, for det er ikke blot de unge, der hyppigt begår andre former for kriminalitet end seksuelle overgreb, det gør sig også gældende for de voksne.

Litteratur

Alexander, M.A. (1999): Sexual Offender Treatment Efficacy Revisited. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 11, 101-117.

Barbaree, H.E. & Marshall, W.L. (2006): An Introduction to the Juvenile Sex Offender. Terms, Concept, and Definitions. I Barbaree, H.E. & Marshall, W.L.: *The Juvenile Sex Offender*. New York, London: Guilford Press, 1-18.

Becker, J.V. & Hicks, S.J. (2003): Juvenile Sexual Offenders. Characteristics, Interventions, and Policy Issues. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 989, 397- 410.

Brown, S. (2004): *Treating Sex Offenders*. Cullomton, Devon: Willan Publishing.

Burton, D.L. & Meezan, W. (2004): Revisiting Recent Research on Social Learning Theory as an Etiological Proposition for Sexually Abusive Male Adolescents. *Journal of evidence Based Social Work*, 1, 41-80.

Burton, D.L., Smith-Darden & Frankel, S.J. (2006): Research on Adolescent Sexual Abuser Treatment Programs. I Barbaree, H.E. & Marshall, W.L.: *The Juvenile Sex Offender*. New York, London: Guilford Press, 291-312.

Caldwell, M.F. (2002): What We Do Not Know About Juvenile Sexual Reoffense Risk. *Child Maltreatment*, 7, 291-302.

Craig, L.A., Browne, K.D. & Stringer, I. (2003): Risk Scales and factors predictive of sexual offence recidivism. *Traume, Violence, & Abuse*, 4, 45-69.

Efta-Breitbach, J. & Freeman, K.A. (2004): Recidivism and Resilience in Jovenile Sexual offenders: An Analysis of the Literature. *Journal og Sexual Abuse*, 13, 257-279.

Franey, K.C., Viglione, D.J., Wayson, P., Clipson, C. & Brager, R. (2004): An Investigation of Successfully Treated Adolescent Sex Offenders. *Journal of Child Sexual Abuse*, 13, 295-317.

Freeman, K.A., Dexter-Mazza, E.T. & Hoffman, K.C. (2005): Comparing Personality Characteristics of Junenile Sex Offenders and Non-Sex Offending Delinquent Peers: A Preliminary Investigation. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 17, 3-12.

- Hagan, M.P., Gust-Brey, K.L., Cho, M.E. & Dow, E. (2001): Eight-Year Comparative Analysis of Adolescent Rapists, Adolescent Child Molesters, Other Adolescent Delinquents, and the General Population. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 45, 314-324.
- Hanson, R.K. & Bussière, M.T. (1998): Predicting Relapse: A meta-analysis of sexual offender recidivism studies. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 66, 348-362.
- Hunter, J.A., Figueredo, A.J., Malamuth, N.M. & Becker, J.V. (2003): Juvenile Sex Offenders. Toward the Development of a Typology. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 15, 27-48.
- Kapland, A. (2005): *Når unge begår seksuelle overgreb*. København: Speciale. Institut for Psykologi, Københavns Universitet.
- Kennedy, W.A., Licht, M.H. & Caminez, M. (2004): False Positives Among Adolescent Sex Offenders: Concurrent and Predictive Validity of the Million Adolescent Clinical Inventory. *Journal of Offender Rehabilitation*, 39, 1-13.
- Kjellgren, C. (2000): Ungdomar som förgriper sig sexuellt. I Mossige, S. : *Personer som begår seksuelle overgreb mot barn. Förståelse, behandling og straf. Kunnskabsstatus og erfaringer fra de nordiske landene*. København: Nordisk Ministerråd, 181-200.
- Kjellgren, C. & Wassberg, A. (2002): Unga förövare och unga offer – en kartläggning av sexuella övergrepp. Stockholm: Socialstyrelsen, Artikelnr: 2002-123-42.
- Kjellgren, C. ,Wassberg, A., Carlberg, M., Långström, N. & Svedin, C.G. (2006): Adolescent Sexual Offenders: A Total Survey of Referrals To Social Services in Sweden and Subgroup Characteristics. *Sex Abuse*, 18, 357-372.
- Kolko, D.J., Noel, C., Thomas, G. & Torres, E. (2004): Cognitive-Behavioral Treatment for Adolescents Who Sexually Offend and Their Families: Individual and Family Applications in a Collaborative Outpatient Program. *Journal of Child Sexual Abuse*, 13, 157-184.
- Kongstad, A. (2006): Effekten af behandling for seksualkriminelle – et litteraturstudie. Justitsministeriets hjemmeside.
- Larsson, M. (2000): Utredning och behandling av unga förövare. En beskrivning av utrednings- och behandlingsprogram. I Mossige, S. : *Personer som begår seksuelle overgreb mot barn. Förståelse, behandling og straf. Kunnskabsstatus og erfaringer fra de nordiske landene*. København: Nordisk Ministerråd, 169-180.

- Leclerc, R. & Tremblay, P. (2007): Strategic Behavior in Adolescent Sexual Offenses Against Children: Linking Modus Operandi to Sexual Behaviors. *Sex Abuse*, 19, 23-41.
- Letourneau, E.J. & Miner, M.H. (2005): Juvenile Sex Offenders: A Case Against the Legal and Clinical Status Quo. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 17, 293-312.
- Longo, R.E. (2004): An Integrated Experiential Approach to Treating Young People Who Sexually Abuse. *Journal of Child Sexual Abuse*, 13, 193-213.
- Långström, N. (2002): Long-Term Follow-up of Criminal Recidivism in Young Sex Offenders: Temporal Patterns and Risk Factors. *Psychology, Crime & Law*, 8, 41-58.
- Långström, N. (2001): *Young sex offenders: A research overview*. Stockholm: Socialstyrelsen, Art. no. 2001-123-17.
- Mehlbye, J. (2006): *Seksuelle overgreb på børn og unge på døgninstitution – omfang og indsats*. Akf forlaget.
- Miner, M.H. (2002): Factors Associated with Recidivism in Juveniles: An Analysis of Serious Juvenile Sex Offenders. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 39, 421-436.
- Moore, T., Franey, K.C. & Geffner, R. (2004): Introduction: Assessment and Treatment of Youth Who Sexually Offend: An Overview. *Journal of Child Sexual Abuse*, 13, 1-13.
- Månsson, S.-A., Hedin, U.-C., Kuosmanen, J. & Lindholm, A. (2003) *Överlevnad och förändring. Vardagsliv och behandling av sexualbrottsdömda på Skogomeanstalten*. Norrköping:
- Nisbet, I.A., Wilson, P.H. & Smallbone, S.W. (2004): A Prospective Longitudinal Study of Sexual Recidivism Among Adolescent Sex Offenders. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 16, 223-234.
- Parks, G.A. & Bard, D.E. (2006): Risk Factors for Adolescent Sex Offender Recidivism: Evaluation of Predictive Factors and Comparison of Three Groups Based Upon Victim Type. *Sex Abuse*, 18, 319-342.
- Projekt JANUS (2007). *Statusrapport IV: 01.03.06 – 01.03.07. Projekt for unge ml. 6 og 18 år med seksuel overgrebsadfærd*.
- Rasmussen, L.A. (1999): Factors Related to Recidivism Among Juvenile Sexual Offenders. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 11, 69-85.

- Reitzel, L.R. & Carbonell, J.L. (2006): The Effectiveness of Sexual Offender Treatment for Juveniles as Measured by Recidivism: A Meta-Analysis. *Sex Abuse*, 18, 401-421.
- Righthand, S. & Welch, C. (2004): Characteristics of Youth Who Sexually Offend. *Journal of Child Sexual Abuse* 13, 15-32.
- Seabloom, W., Seabloom, M.E., Seabloom, E. Barron, R. & Hendrickson, S. (2003): A 14- to 24-Year Longitudinal Study of Comprehensive Sexual Health Model Treatment program for Adolescent Sex Offenders: Predictors of Successful Completion and Subsequent Criminal Recidivism. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 47, 468-481.
- Steen S. (2001): Contested Portrayals: Medical and Legal Control of Juvenile Sex Offenders. *The Sociological Quarterly*, 42, 325-350.
- Strange, M. (2002): *Unge krænkere*. København: Socialforskningsinstituttet, 02:7.
- Veneziano, C. & Veneziano, L. (2002): Adolescent Sex Offenders: A Review of the Literature. *Trauma, Violence & Abuse*, 3, 247-260.
- Waite, D., Keller, A., McGarvey, E.L., Wieckowski, E., Pinkerton, R. & Brown, G.L. (2005): Juvenile Sex Offender Re-Arrest Rates for Sexual, Violent Nonsexual and Property Crimes: A 10-Year Follow-Up. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 17, 313-331.
- Walker, D.F., McGovern, S.K., Poey, E.L. & Otis, K.E. (2004): Treatment Effectiveness for Male Adolescent Sexual Offenders: A Meta-analysis and Review. *Journal of Child Sexual Abuse*, 13, 281-293.
- Wijk, A. van, Horn, J. van, Bullens, R. Bijleved, C. & Doreleijers, T. (2005a): Juvenile Sex Offenders: A Group on Its Own? *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 49, 25-36.
- Wijk, A. van, Loeber, R., Vermeiren, R., Pardini, D., Bullens, R. & Doreleijers, T. (2005b): Violent Juvenile Sex Offenders Compared with Violent Nonsex Offenders: Explorative Findings From the Pittsburgh Youth Study. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 17, 333-352.
- Worling, J.R. & Curwen, T. (2000): Adolescent sexual offender recidivism: Success of specialized treatment and implications for risk prediction. *Child Abuse & Neglect*, 24, 965-982.

Zankman, S. & Bonomo, J. (2004): Working with Parents to Reduce Juvenile Sex Offender Recidivism. *Journal of Child Sexual Abuse*, 13, 139-156.

Zolondek, S.C. Abel, G.G., Northey, W.F. & Jordan, A.D. (2001): The Self-Reported Behaviors of Juvenile Sexual Offenders. *Journal of Interpersonal Violence*, 16, 73-85.